

filmad
VÄRLDENS FÖRSTA LÅNGFILM AV FÖRSKOLEBARN

FILM FATALE AB presenterar i samarbete med SWEDISH ECSTASY FILM och MALMÖ STAD
"DET ÄR VÅR STAD" med stöd av ATEA SVERIGE AB, BID MÖLLEVÄNGEN SOFIELUND,
MKB FASTIGHETS AB, REGGIO EMILIA INSTITUTET, REGION SKÅNE och SVENSKA FILMINSTITUTET
Projektledare PER DAHLBECK Producenter MARKUS STRÖMQVIST och KLAS VIKLUND

Röster och reportage från projektet "Barn filmar Malmö"

2020–2023

2024-07-14

WORK IN PROGRESS

Innehåll

Inledning 3

Lekattens förskola besöker Sankt Johannes kyrka i Malmö 8
av Klas Viklund

En otrolig kraft i barnens eget filmande 18
av Katarina Gråhamn

Barnens filmer låter oss vuxna se trafiken med barnens blick 20
av Amanda Neleryd

Mycket att lära av barnens filmer om staden 22
av Daniel Möller

Nya digitala möten banar väg för språket 26
av Dahlia Naji

Film och rörlig bild är självklara verktyg för barn med hörselnedsättning 30
av Petra Sjöberg

Spännande och skrämmande filmer för och med barn 34
av Eleonora Olofsson

Animerad film på förskolläraryrket 37
av Per Dahlbeck

Skärmfri förskola – en allvarlig invändning 46
av Klas Viklund

Inledning

Filmen *Det är vår stad* är en unik långfilmsdokumentär om Malmö som helt och hållet fotograferats av förskolebarn. Filmen är resultatet av ett projekt, kallat ”Barn filmar Malmö”, som pågått – och som pågår i Malmö – sedan läsåret 2019–2020. Förskolornas filmarbete syftar till att stärka barns åsiktsbildning och yttrandefrihet, i barnkonventionens anda, sedan FN:s barnkonvention blev svensk lag den 1 januari 2020.

Barnen som gjort filmen *Det är vår stad* är två till sex år gamla. De har fått i uppdrag att med filmkameran dokumentera sina förskolor, sin närmiljö och sin stad. När barnen själva håller i kameran blir det möjligt att se världen med barnens nyfikna blick och ur barnens perspektiv.

Filmarbetet initierades läsåret 2019–2020 under namnet ”Barn filmar Malmö”. Ett syfte med projektet har varit att stärka barns åsiktsbildning och yttrandefrihet, i barnkonventionens anda, sedan FN:s barnkonvention blev svensk lag den 1 januari 2020.

Barnens filmer handlar om lek och vardag på förskolan, pyssel och utflykter samt möten med världen utanför förskolan.

Barn från sju förskolor fick våren 2020 i uppdrag av Fastighets- och gatukontoret i Malmö stad att med filmkameran dokumentera några stadsmiljöer och dela med sig av sina tankar kring trafiksituationen. Genom detta arbete har tjänstemän och politiker fått möjlighet att ta del av bilder och berättelser från personer som betraktar staden och trafiken i höjd med bilarnas kofångare eller hjulen på bussarna.

Följande sju förskolor samarbetade med Fastighets- och gatukontoret i Malmö stad kring dessa trafikfilmer: Björnens förskola, avd. Gläntan; Bokens förskola, avd. Tigern; Bulltofta förskola, avd. Lejonet; Karlshögs förskola, avd. Pingvinen; Lekattens förskola, avd. Pingvinen; Rörsjöns förskola, avd. Tellus; och S:t Gertruds förskola, avd. Dali.

Förskolornas arbete med trafikfilmerna har dokumenterats i *Barnens trafikfilm* som färdigställdes våren 2020 (9 minuter).

Därefter har projektet utvecklats till att omfatta allt fler förskolor, några exempel: Bladbaggens förskola har på mikronivå utforskat växter och sniglar på sin gård. Berga förskola har betraktat Malmö från den 54:e våningen i den 193 meter höga Turning Torso. Gullängens förskola sjunger och berättar om hur sniglar angripit deras grönsaksland. Teckenspråkstalande barn på Motettens förskola filmar sig själva när de presenterar sig och sin förskola. Lekattens förskola har låtit tvååringar filma sin väg till förskolan. Bojens förskola har uppmanat barnen att med filmkameran dokumentera en dag på förskolan med pyssel, arbete i snickarhörnan och vattenlek inomhus.

Barn på Lekattens förskola och Triangelns förskola har på uppdrag av Fastighets- och gatukontoret gjort filmade reportage från Södra Förstadsgatan inför en planerad ombyggnad av gatan. Förskolorna ligger i var sin ände av gatan och deras gemensamma film kom att heta *Södra Förstadsgatan från två håll* och färdigställdes hösten 2022 (8 minuter).

Sjöhästens förskola berättar i sina filmer (och stillbilder) om sin kamp för att förmå Malmö stad att anlägga ett övergångsställe utanför Sjöhästens förskola på Lugna gatan. Lugna gatan är nämligen inte lugn, utan allt mer trafikerad av bilar. Barnen satte upp affischer på stan för att få allmänhetens stöd för sitt initiativ och barnen skrev och framförde en egen kampsång som spreds i sociala medier. Men det blev inget övergångsställe. Malmö stad hänvisade till att det var farligt och olämpligt att anlägga ett övergångsställe mitt i en kurva. Och det svaret kan ju ses som en erfarenhet av hur lagar och regler fungerar i en demokrati. Men till förskolans förtjusning återkom Malmö stad efter en kort tid med ett förslag om att anlägga ett farthinder i form av ett gupp mitt i kurvan. Och det går ju att se som en halv seger för de barn som kämpat hårt för att bli lyssnade på.

Förskolan Sorgenfri har gjort en tågresa med Skånetrafiken där de möter tågvärden och lokföraren. Tyvärr finns det inga bilder från barnens besök i förarhytten. Besöket blev så spännande att barnen glömde filma.

Förskolan Sorgenfri medverkar med ett bidrag där barnen besöker en lekplats där barnen kommenterar behovet av staket mot gatan, kaninhål och en spännande rutschkana som kan bli hal och farlig – för mindre barn.

Karlshögs förskola har intresserat sig för fenomenet Sommarskuggan, ett kattliknande monster som håller till i Beijers park i Malmö – och som blivit känd genom ett sommarlovsprogram i Sveriges Television. Sommar-

skuggan är både skrämmande och spännande. Barnen har visat upp sina bilder och skulpturer av Sommarskuggan för det kommunala fastighetsbolaget MKB och föreslog att fastighetsbolaget skulle ge Sommarskuggan en plats på ett hus i Segevång. Redan efter ett par månader kunde barnen se Sommarskuggan som en konstnärlig utsmyckning i rostfritt stål på fastigheten Kronetorpsgatan 84 C i Malmö.

Berga förskola och Karlshögs förskola valde att följa med Malmö stads parkarbetare då det planterades nya träd i Malmö. I mötet med barnen blir parkarbetarnas verksamhet med trädplantering en symboliskt viktig handling. Det sägs att det är svåra tider. Corona, krig och klimatkris: ”Men även om jag visste att jorden skulle gå under i morgon, skulle jag ändå plantera ett träd idag.” Det är för många ett välkänt citat, vars ursprung är okänt. Det har använts i olika sammanhang för att skänka människor hopp och framtidstro i en mörk tid.

Förhoppningen är att tron på framtiden ska slå rot och växa sig stark också hos barnen – som behöver känna livskraft och glädje över sina liv i Malmö – i Kiruna eller på vilken plats som helst i världen.

De förskolor som under corona-pandemin tvekade att skicka ut sina barn för att filma staden och trafiken erbjöds att teckna Malmö i en workshop tillsammans med animatören Lasse Persson, som använt barnens teckningar för att göra animerad film. Barnens teckningar och berättelser kom att handla om det som för stunden intresserade barnen. För många barn var den pågående corona-pandemin en stor sak. Och berättelsen om trafiken kom för barnen att handla om cyklar och cykelolyckor som presenterades i dramatiska situationer med mycket blod och flera sjukhusbesök.

Projektet ”Barn filmar Malmö” har under åren 2020–2023 omfattat 21 förskolor i Malmö stad och involverat 78 pedagoger och personal. Vid sidan av dessa personer finns på varje förskola rektorer, förskollärare och annan personal som med stort intresse följt det arbete som genomförts. Uppskattningsvis har över 500 barn deltagit i arbetet.

Fastighets- och gatukontoret i Malmö har tagit emot redovisningar och utvärderingar som berättar att de förskolor som deltagit i arbetet med de båda filmerna *Barnens trafikfilm* och *Södra Förstadsgatan från två håll* inspirerats till estetiskt arbete där barn byggt vägar och städer av olika slags material. (Hus och byggnader av tomma mjölkpaket.) I detta utvidgade arbete har i många fall all personal på de olika förskolorna involverats.

Exakt hur många filmer som producerats inom ramen för projektet ”Barn filmar Malmö” är svårt att utreda. Långfilmen *Det är vår stad* bygger på ett urval från cirka 75 inlämnade bidrag. Till detta kommer cirka 25 filmer per år som lämnats in till Förskolornas Filmfestival, som ägt rum på Biografen Panora den 1 mars 2023 samt den 5 mars 2024. Utöver detta handlar det också om alla mindre uppmärksammade filmer som skapats i lärandeprocesser där barn utforskat kameran. Och det finns förskolor där barnen kontinuerligt producerar mängder av filmer i form av vardagliga dokumentationer i en omfattning som är omöjlig att överblicka.

De 21 förskolor som lämnat bidrag till långfilmsdokumentren *Det är vår stad* är Berga förskola, Björnens förskola, Bladbaggens förskola, Bojens förskola, Bokens förskola, Bullerbäckens förskola, Bulltofta förskola, Förskolan Sorgenfri, Gullängens förskola, Hyacintens förskola, Karlshögs förskola, Källängens förskola, Lekattens förskola, Motettens förskola, Möllevångens förskola, Rörsjöns förskola, S:t Gertruds förskola, Sjöhästens förskola, Södertulls förskola, Triangelns förskola och Vildrosens förskola.

Alla förskolor har försäkrat sig om barnens medverkan i filmprojektet genom att be barnens vårdnadshavare fylla i en blankett, kallad ”Vårdnadshavares samtycke till att medverka på bild, film och röstupptagning som kommer att spridas” som utarbetats av Förskoleförvaltningens jurister i Malmö stad. Medvetenheten om vårdnadshavares samtycke till barnens medverkan har varit hög, men bara i något enstaka fall har barnens vårdnadshavare sagt nej till barns medverkan på bild. Istället för att pixla (”blurra”) barns ansikten har andra neutrala bilder lagts in.

Under filmarbetet har barnen tillåtits arbeta mycket fritt, ibland utan övervakning av vuxna. Vid ett tillfälle har det hänt att barnen börjat tala om sår och blåmärken efter verkliga cykelolyckor och filmat varandra i olämpliga situationer. Detta material har raderats, men detta har inte påtalats inför barnen genom någon typ av tillsägelse eller tillrättavisning. Det har känts mest naturligt att inte dramatisera händelsen, utan istället ta upp frågorna om kränkande fotografering och personlig integritet i andra sammanhang.

Barnen har uppmanats att med filmkameran berätta om sin förskola och sin närmiljö. Alla medverkande pedagoger har uppmanat barnen att berätta om ”skrämmande” (farliga) och ”spännande” (lustfyllda) platser i sin närmiljö. Här har barnen närmast genomgående valt att berätta om det roliga, spännande och lustfyllda Malmö. Barnens kritik dyker upp i små korta

kommentarer kring en nedbränd lekplats, avsaknaden av övergångsställen eller i ett reportage kring eventuella riskfaktorer på en ”farlig” lekplats.

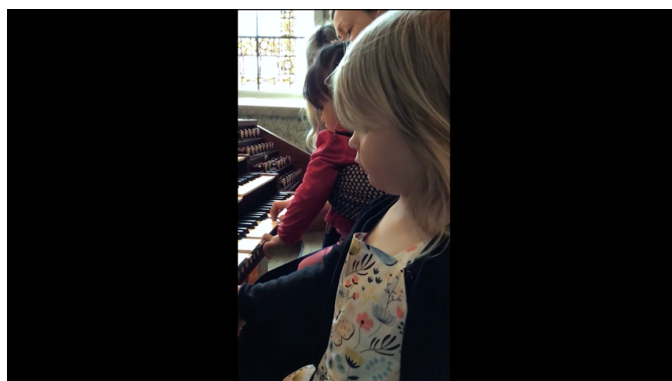
En drastisk men tänkvärd iakttagelse som vi vuxna mediekonsumenter skulle kunna göra handlar om hur Malmö kan beskrivas utifrån diametralt motsatta perspektiv. I boken *Good Sweden Bad Sweden: The Use and Abuse of Swedish Values in a Post-Truth World*, av Paul Rapacioli (Volante, 2018), beskrivs hur Malmö i internationella medier omtalas som ”the rape capital of Europe”, det vill säga ”Europas våldtäktshuvudstad” (sid 64), och i boken *Vår bästa tid är nu: Sverige ett föregångsland eller på kollapsens rand*, av Martin Stålgren (Lava Förlag, 2019), berättas om hur Malmö i både svenska och internationella medier utpekas som ”Sveriges gangsterstad” (sid 92).

Dessa dramatiska och säljande mediebilder av Malmö är svåra att bemöta. Men barnen som varit med och gjort filmen *Det är vår stad* har fått möjlighet att bidra med sin bild av Malmö – som rymmer både en slags idyll och reflektioner kring vandalisering och farliga gatukorsningar. Brinnande bilar har under en tid tillhört vardagen i flera olika svenska förorter. Men då barnen som gjort filmen *Det är vår stad* skriker ”bilexplosion” så handlar det inte om några verkliga attentat, utan om att barnen filmar många bilar vid ett övergångsställe som alla accelererar samtidigt. Barnen vet att accelererande bilar kan vara något farligt – men också spännande att se på.

Förskolepersonalen dyker upp i filmen *Det är vår stad* som tjänstvilliga möjliggörare för barnens filmarbete. Personalen ställer nyfikna frågor till barnen – ”Vad filmar du?” – för att bjuda in barnen att berätta. Några få inslag, där barns filmarbete märkbart varit styrt och regisserat av vuxna har inte tagits med i långfilmen. Något inslag som baserats på rättighetsskyddad musik har inte heller tagits med. Och något inslag, med mycket dåligt ljud, har kraftigt kortats och det bristfälliga ljudet har täckts av musik.

Målsättningen har varit att ställa samman en kavalkad av filminslag som helt och hållet underordnar sig barnens sätt att filma och berätta. Förhoppningen är att redigeringen och utformningen av filmen *Det är vår stad* gör barnens filmskapande rättvisa – och att barnen ska bli hörda.

Långfilmen *Det är vår stad* har producerats av Film Fatale AB i samarbete med Swedish Ecstasy Film och Malmö stad. Projektet har erhållit stöd från Atea Sverige AB, BID Möllevången Sofielund, MKB Fastighets AB, Reggio Emilia Institutet, Region Skåne och Svenska Filminstitutet. ¶

Barn från Lekattens förskola provar orgeln i Sankt Johannes kyrka i Malmö.

Lekattens förskola besöker Sankt Johannes kyrka i Malmö

KLAS VIKLUND

Kan en film, gjord av fyra barn, från 1,5 år till 3 år, ha någon betydelse för förskolans verksamhet – eller för politik och samhällsutveckling? Svaret borde vara ett entydigt ja – och här följer några reflektioner kring vad detta kan handla om.

Sedan läsåret 2019–2020 pågår i Malmö stad ett projekt där barn i förskolan inbjuds att berätta om sin stad och sina liv i Malmö med hjälp av film. Projektet är ett initiativ av utvecklingspedagogen Per Dahlbeck vid Pedagogisk Inspiration Malmö, en avdelning inom Malmö stad som arbetar för skolutveckling och skolforskning inom Malmö stads alla skolformer. Projektet har getts namnet ”Barn filmar Malmö”.

Som externa samarbetspartners finns Markus Strömqvist och Klas Viklund på produktionsbolaget Film Fatale AB i Stockholm samt animatören Lasse Persson på produktionsbolaget Swedish Ecstasy Film i Malmö.

Arbetet handlar om att stimulera barns filmskapande och filmberättande i Malmö stads förskolor i syfte att främja barns åsiktsbildning och yttrandefrihet och utveckla former för ungas delaktighet i olika typer av medborgardialoger. Det har under ett par år gjorts hundratals filmer inom ramen för detta projekt där barn själva hållit i kameran och vid sidan av dessa filmer har det gjorts fyra animerade kortfilmer som bygger på barns teckningar och berättelser som bearbetats professionellt.

FN:s barnkonvention antogs som svensk lag den 1 januari 2020 och filmprojektet har formulerats för att samspela med de insatser som görs i Malmö för att implementera Barnkonventionen i stadens strategiska arbete. Förskolornas filmskapande med digital utrustning motiveras också av att det sedan den 1 juli 2019 anges i förskolans läroplan att barn redan i förskolan ska ges förutsättningar att utveckla adekvat digital kompetens.

Våren 2020 genomfördes ett projekt där Förskoleförvaltningen i Malmö stad samverkade med Fastighets- och gatukontoret i Malmö stad där barn på sju förskolor gavs i uppdrag att med filmkameror dokumentera några olika trafikmiljöer. Syftet var att låta barn spela in filmat material där en vuxen publik, av främst trafikingenjörer och stadsplanerare, skulle kunna ges möjlighet att se olika stadsmiljöer och trafiksituationer ur barnens perspektiv, ur barnens synvinkel och ta del av barnens omedelbara reflektioner kring sina upplevelser av trafiken och staden.

Filmmaterialet har legat till grund för samtal med barn i ett dialogprojekt som genomförts av Fastighets- och gatukontoret i Malmö. Det rörde sig ursprungligen om flera timmars inspelat material där barnen ofta arbetat samtidigt med flera kameror parallellt på varje plats. En sammanställning av det filmade materialet har presenterats i *Barnens trafikfilm* (9 minuter).

I november 2022 bjöd Fastighets- och gatukontoret in två förskolor att komma till Stadshuset för att utforska en fem meter lång modell av Södra Förstadsgatan i Malmö för att sedan ge sig ut på Södra Förstadsgatan för att själva dokumentera stadslivet och berätta vad de tyckte var fascinerande i gatumiljön. Skälet var att stadsplanerarna ville ha med barnens perspektiv på gatan inför en stor ombyggnad. Uppdraget gick till Lekattens förskola och Triangelns förskola, belägna i var sin ände av gatan. Barnens arbeten resulterade i filmen *Södra Förstadsgatan från två håll* (8 minuter).

Under filmarbetet på Södra Förstadsgatan hösten 2022 så visade det sig att den då tvååriga Arvid från Lekattens förskola absolut ville besöka Sankt Johannes kyrka, som barnet ansåg spännande och intressant. De deltagande

pedagogerna kunde vid denna tidpunkt inte tillmötesgå denna önskan, eftersom kyrkan ligger på Rådmansgatan 20 – och att det var bilder från Södra Förstadsgatan som stod i fokus för den aktuella utflykten.

Men innan sommarlovet, den 23 maj 2023, organiserade Nora Kryeziu Salova och hennes båda kollegor, Ena El Masiri och Yussra Salihe Megid, ett besök på Sankt Johannes kyrka. De tog med sig fyra barn (Arvid, 2,5 år; Elin, 1,5 år; Gulio, 2,5 år; och Hedda, 3 år) som fick träffa prästen Håkan Norén och organisten Sofia Söderberg. Barnen utrustades med ett par filmkameror i form av iPads – som barnen fick turas om att filma med.

Barnens filmade material har därefter varsamt redigerats till en kortfilm som i princip omfattar allt insamlat råmaterial som barnen samlat in under besöket. Här finns bilder av promenaden till kyrkan, lek och spring bland kyrkbänkarna, en utforskning av kyrktornet (med ganska få bilder av promenaden upp i tornet då barnen hade svårt att filma samtidigt som de gick i trappor) samt en sekvens där barnen spelar *Blinka, lilla stjärna* på kyrkorgeln tillsammans med organisten. Kortfilmen har titeln *Lekattens förskola besöker Sankt Johannes kyrka i Malmö* (9 minuter).

Vad är det för slags projekt?

På ett grundläggande plan handlar projektet "Barn filmar Malmö" om att stimulera de ungas medvetna roll som aktiva och ansvarstagande medieproducenter och mediekonsumenter – och stärka de ungas röst i offentligheten. Det handlar om att låta barn få uppleva och utforska närsamhället – och inte minst om att låta barnen tillsammans få skapa filmberättelser som andra kan få ta del av och som visar arbetet i förskolan.

Detta var den vision för skolan som den franske pedagogen Célestin Freinet lanserade redan under de första åren på 1920-talet och som utformades kring fyra hörnstenar: (1) Skolarbetet måste vara meningsfullt och lustfyllt för eleverna och utformas så att eleverna ges möjlighet att pröva och utforska, undersöka och experimentera. (2) Eleverna måste ges frihet att delta och uttrycka sig, inte bara reproducera kunskaper som barnet själv saknar ett förhållande till. (3) Skolan måste stå i förbindelse med verkligheten utanför klassrummet för att arbetet i skolan ska bli angeläget. (4) Skolarbetet måste baseras på elevcentrerade situationer, socialt samspel och gemensamma produktionsprocesser – med läraren som elevernas

handledare – för att på så sätt lägga grunden för den delaktighet och samhörighet som det demokratiska samhället bygger på.

Célestin Freinet började med att låta sina elever göra egna skoltidningar redan år 1924 då han förvärvade en tryckeriutrustning till sin skola. Han kom senare också att intressera sig för radiosändningar och film som redskap för att stärka barns röster i samhället. Vilken oändlig potential för skolan skulle inte Célestin Freinet sett med dagens digitala teknik och sociala medier?

Men när man läser ett aktuellt standardverk som *Digitalisering i förskolan på vetenskaplig grund*, redigerad av Susanne Kjällander och Bim Riddersporre (Natur & Kultur, 2019), så finns det inget kapitel som på allvar utforskar de digitala mediernas möjlighet för barns estetiska skapande eller för barns möjligheter till samspel, kommunikation eller delaktighet med det omgivande samhället.

Här får man istället söka sig till en skrift som *Skolan och den radikala estetiken* av professor Jan Thavenius tillsammans med lärarutbildarna Magnus Persson och Lena Aulin-Gråhamn, alla verksamma på lärarutbildningen vid dåvarande Malmö högskola (Studentlitteratur, 2004). Deras bok handlar varken om förskolan eller digitaliseringen, utan boken blir intressant därför att den utforskar olika perspektiv på estetiska uttrycksformer och arbetssätt i skolan – vilket utmynnar i en teori om tre olika typer av estetik: (1) Marknadsestetiken genomsyrar elevernas fritid och anses därför ofta inte förtjäna en plats i skolans undervisning, eftersom skolan förväntas erbjuda alternativ till det som marknaden erbjuder. (2) Den modesta estetiken kan beskrivas som ”oförarglig”, vilket innebär att det som uttrycks inte är så innehållsligt intressant eller relevant för eleverna, men kanske ändå formfulländat och som representation för en slags av samhället godkänd kulturell kanon. (3) Den radikala estetiken innebär att fokus ligger på ett berörande och spännande innehåll – som engagerar och utmanar eleverna som kan inspirera eleverna till ett eget skapande och till elevernas egen kommunikation med samhället utanför skolan.

Att låta elever i förskolan själva få utforska olika företeelser med filmkameran gör att den radikala estetiken kan bli så explosiv när barnens filmer når en vuxen betraktares öga. Små barn – som i detta fall Elin, 1,5 år; Arvid, 2,5 år; Gulio, 2,5 år; och Hedda, 3 år – har fortfarande problem att formulera ord och meningar. Men när barnen riktar filmkameran på det som de finner fascinerande så kan en vuxen publik direkt förstå spänningen kring att närma sig kyrkan, som växelvis dyker upp och försvinner bland några träd.

Eller den lustfyllda och livliga leken där barnen gömmer sig mellan kyrkbänkarna. Eller också kan man som vuxen få se hur barnens besök i kyrkan visuellt utgörs av golvplattor, trappor och prästens skor.

Om den digitala medietekniken idag är självklar blir frågan om hur vi möter de unga kring arbetet med medier i skolan central. För vissa är datorerna främst undervisningstekniker för läsutveckling eller för självrättande digitala prov. Andra ser istället kraften i elevernas möjligheter till estetiskt arbete och kommunikation. Hur formulerar vi våra intentioner för undervisning, övningsuppgifter och medieproduktioner i skarpt läge? Hur handleder vi de unga? Och hur kan skolan bidra till att skapa mening kring elevernas medieproduktioner så att de unga når ut i dagens mediebrus?

För att synliggöra villkoren för ungas medverkan i olika medieprojekt (eller andra typer av samverkansprojekt) kan det vara givande (och avslöjande) att undersöka hur dessa projekt är konstruerade. En enkel måttstock är den stegen för ungas delaktighet som lanserats av den amerikanske professorn Roger A. Hart i rapporten *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*, publicerad av Unicef 1992 (finns på Internet), och som bygger på den amerikanska socialforskaren Sherry R. Arnsteins modell för medborgares deltagande från 1969.

De olika stegen benämner åtta nivåer av deltagande (eller icke-deltagande). De unga kan finnas med, men (1) vara manipulerade, (2) fungera som dekoration eller (3) vara symboliskt inkvoterade. Nivåerna som beskriver deltagande kan graderas utifrån huruvida (4) de unga är tvingade men informerade, (5) konsulterade och informerade, (6) arbetar på initiativ av de vuxna eller (7) arbetar på eget initiativ, men under kontroll av de vuxna – och där de unga, i den bästa av världar, (8) deltar självständigt och på jämbördiga villkor som de vuxna.

Det är roligt att konstatera att flera av de filmprojekt som genomförts inom ramen för "Barn filmar Malmö" handlat om beställningar från vuxna, där till exempel Fastighets- och gatukontoret beställt filmer från olika platser i staden, men där barnen arbetat fritt och självständigt. När det gäller Lekattens besök i Sankt Johannes kyrka så var det ett eget initiativ från tvååriga Arvid. Och visst var barnen i någon mån "kontrollerade" av sina förskollärare – men den som ser filmen märker tydligt att denna "kontroll" främst handlar om att på ett säkert sätt ta barnen till kyrkan och hem igen.

Det skulle också kunna gå att argumentera för att filmen från Sankt Johannes kyrka är ett exempel på ett delaktighetsprojekt på den högsta

nivån. Barnen har själva föreslagit besöket (i samband med ett tidigare filmprojekt) och barnen har fått arbeta fritt och självständigt. Filmproducenterna som satt ihop filmen har i mesta möjliga mån försökt respektera och lyfta fram det barnen filmat på plats i kyrkan – utan att driva upp klipprytmen eller lägga in texter och effekter som skulle kunna anses störa barnens vision. Barnens filmer har behandlats precis som de flesta filmfotografer får sitt material omhändertaget. För en pedagogiskt intresserad publik har det varit viktigt att visa upp ett ganska brett och stöjt material som barnen samlat in under en dryg timmes arbete med två iPads i Sankt Johannes kyrka. Den redigerade filmen vill ge en verklighetstrogen bild av hur barnens filmande och materialinsamling kan se ut.

Roger A. Harts (och Sherry R. Arnsteins) modell lyfter fram de unga, men får inte leda till att vi förringar de vuxnas betydelse som möjliggörare, dörröppnare och publicister. Det handlar också om vad de unga kan lära oss vuxna – genom att konkret låta oss vuxna få ta del av hur barn upplever, upptäcker och utforskar sin verklighet. Och visst handlar det om den roll som vi vuxna intar som handledare för de unga. Men samtidigt kan vi inte diskutera ungas deltagande utan att också beakta att vi ofta har att göra med maktrelationer där både skolan och förskolan har ett uppdrag i läroplan och kursplaner att styra verksamheten utifrån vissa kunskapsmål – och även har till uppgift att bedöma och betygsätta elevernas prestationer.

Vardagspoesi i undervisningen

Filmen *Lekattens förskola besöker Sankt Johannes kyrka* har mycket gemensamt med flera andra filmer fotograferade av förskolebarn i Malmö. Det handlar om filmer där barn på ett fritt och otvunget sätt använder filmkameran för att upptäcka en plats i sin närmiljö. Detta är ett arbetssätt och en tradition som förespråkades av den brittiske dokumentärfilmaren Michael Grigsby. Från 2003, fram till sin död 2013, var han verksam som lärare på Abingdon Film Unit vid Abingdon School i Oxfordshire i England. Där handledde han pojkskolans elever (och även flickor från en närliggande flickskola), alla i åldern 12 till 18 år, i filmprojekt där han bad eleverna att skapa film som var ett slags ”poetry of everyday life”, där man som filmare använder kameran för att märkvärdiggöra företeelser i sin vardag (eller på främmande platser). Han argumenterade också för att dokumentärfilmare skulle ”give a voice to the voiceless”, vilket innebar att stärka de röster som

annars var undanskymda i samhällsdebatten. Hans egna filmer var många gånger lite experimentellt organiserade och oklart planerade och hans fria sätt att arbeta med film har ibland jämförts med ”free-form jazz”.

Det är uppenbart att förskolan har större möjlighet att visa öppenhet för barnens egna intressen och frågor om världen, till skillnad från den mer formaliserade arbetssituationen i grundskolan och gymnasieskolan. Det krävs också en förskollärare som Nora Kryeziu Salova, på Lekattens förskola, som efter ett halvår gör en återkoppling till Arvids intresse för den storslagna kyrkan. Arvids intresse för kyrkan har smittat av sig på flera andra barn på förskolan. Det är också intressant att se hur Nora Kryeziu Salova, och de andra medverkande pedagogerna, hanterar promenaden till kyrkan och själva situationen i kyrkan. Nora öppnar dörrar och ställer öppna frågor av typen ”Vad ser du för någonting?” och ”Vad finns det för någonting där uppe?” Barnen agerar inte i någon styrd situation.

Utifrån detta är det också intressant att se Lekattens besök i Sankt Johannes kyrka som en lärandesituation – också för de vuxna. Barnen välkomnas till kyrkan på sin egen nivå och utifrån sina egna villkor. Tillsägelsearna är få – eller hänsynsfullt inlindade. Barnens entusiasm över besöket i kyrkan går inte att ta miste på. Och det finns en förtjusning också hos personalen i kyrkan som tar emot barnen. Samtidigt kan inte kyrkan alltid vara en äventyrlig lekplats, även om Jesus en gång lär ha sagt till sina lärjungar: ”Låt barnen komma till mig och hindra dem inte, för Guds rike tillhör sådana som de. Jag säger er sanningen: Den som inte tar emot Guds rike som ett barn kommer aldrig dit in.” (Markus 10:13-16).

Filmskapandet gör det möjligt för pedagogerna på Lekattens förskola att återkomma till besöket i kyrkan, påminna barnen om upplevelsen och kanske diskutera lämpliga och mindre lämpliga sätt att bete sig i Guds hus. Att låta barnen på förskolan se den färdiga filmen (eller det inspelade råmaterialet) gör det också möjligt att föra samtal med barnen om vilken typ av kamerateknik som fungerar bäst för det som barnen vill berätta. Kanske finns det bilder i filmen från Lekattens besök i Sankt Johannes kyrka som barnen själva tycker är obegripliga – eller kan det vara så att barnen älskar allt det material som de själva filmat och samlat in med sin iPad?

Hur medvetna är barnen om att de valt att fotografera med stående bild, vilket idag blivit en anpassning för publicering av bilder och filmklipp på Instagram? Borde kanske barnen fått tillsägelse om att filmen de spelar in i kyrkan kanske också kommer att visas på storbildsvideo eller på biograf?

Staden med barnets blick

En viktig samarbetspart för projektet "Barn filmar Malmö" var från början Fastighets- och gatukontoret, som använt förskolebarnens film-dokumentation för att få syn på olika trafikmiljöer ur "barns perspektiv", alltså med barnets blick. Detta har varit ett sätt att implementera Barnkonventionen i förvaltningens arbete och ta fram riktlinjer för hur ett "barnperspektiv" ska kunna skrivas fram och tillämpas när det gäller att anpassa gator, övergångsställen och trafiksituationer så att de också passar stadens yngsta medborgare.

Det vanliga är att den vuxne i olika reportage kring barn håller kameran i sitt vuxna perspektiv, där vi som tittar ser ned på barnet. En av dem som problematiserat frågan om blickar och perspektiv på film är den brittiska, feministiska filmforskaren Laura Mulvey som år 1975 skrev en banbrytande essä med titeln "Visual Pleasure and Narrative Cinema". I sin essä utgår hon från en psykoanalytisk (freudiansk) teoribildning som handlar om att män har en förmåga (vilja) att objektifiera (och sexualisera) kvinnor. Det är dock sällan någon numera refererar till den här delen av Laura Mulveys essä.

Laura Mulveys resonemang leder fram till en analys som handlar om att film – och andra visuella mediala uttryck – traditionellt alltid skildrats ur den vita, heterosexuella mannens (förtryckande) perspektiv. (För detta har hon fått kritik.) Men det viktiga med Laura Mulveys artikel är att den kommit att bli en tongivande text som gjort oss uppmärksamma på att skildringar på film, och i andra medieformer, alltid framställs ur ett visst perspektiv.

Samma analys av maktförhållanden och tittarperspektiv, som Laura Mulvey berör i sina reflektioner kring vad hon i sin essä kallar "Den manliga blicken", kan tillämpas på hur andra hierarkiskt upphöjda maktstrukturer förhåller sig till (eller betraktar) minoriteter som etniska grupper, barn, äldre, personer med funktionsvariation, HBTQ-samhället – ja, alla dem som inte tillhör vad som för närvarande anses som normen.

Detta perspektiv kan vara öppet redovisat och ibland problematiserat. Men detta perspektiv kan också vara dolt i ett förgivettagande om att vi alla delar samma tittarposition eller ses som en del av våra trångsynta förväntningar på vissa stereotypa maktförhållanden.

Vuxna som sett en film som *Barnens trafikfilm* har konstaterat att det uppstår en mycket speciell tittarsituation när barnen rör sig i trafikmiljön och håller kameran i höjd med hjulen på bussarna eller i höjd med bilarnas

kofångare. Många vuxna har också tyckt att det varit intressant att se vad barnen spontant intresserat sig för i gatumiljön, såsom skräp, felparkerade cyklar eller vad som finns i fönstret till en leksaksaffär. Filmerna som förskolebarnen gjort i Malmö ger också en känsla för de små barnens motoriska utmaningar, där de måste hantera filmkameran, balansera och fokusera – samtidigt som de samtalar med varandra, springer runt och leker.

Ett syfte syftet med projektet ”Barn filmar Malmö” har handlat om att utforma ett projekt där målet varit att lyssna på barnen, vilket skett utifrån att barnen fått arbeta med estetiska verktyg – i detta fall filmkameror. Men projektet har också handlat om ett arbete där barnens filmer tagits om hand och sammanställts av professionella filmarbetare som lånat ut sitt hantverkskunnande i barnens tjänst för att på detta sätt stärka barnens röster. De professionella filmarbetarna har tillsammans med förskolans pedagoger arbetat utifrån att barnens filmproduktioner på olika sätt ska kunna nå en publik utanför förskolan. Kanske i form av offentliga visningar på bio?

Arbetet har utformats kring en situation där det funnits en verklig mottagare som haft ett genuint intresse för vad barnen valt att berätta om i sina filmer, i det här fallet Fastighets- och gatukontoret i Malmö stad. Barnen är intresserade av trafiken, men härleder den till gator och bilar, trots att barnen själva är trafikanter – som fotgängare, konstaterade Fastighets- och gatukontoret i en analys. Att låta stadens tjänstemän och beslutsfattare föra en dialog med barnen kring deras filmer om trafik och stadsmiljöer blev ett sätt för Malmö stad att visa barnens uppfattningar och åsikter det rättmätiga intresse som barnen förtjänar.

Samtidigt som projektet ”Barn filmar Malmö” inleddes läsåret 2019–2020 började SVT i oktober 2020 visa realitysåpan *Våra barns hemliga liv* (sex avsnitt) där nio barn i sexårsåldern befinner sig i en förskoleliknande miljö. Programmet byggde på det brittiska tv-formatet *The Secret Life of 4, 5 and 6 Year Olds*, som utvecklats av det brittiska tv-bolaget RDF Television och som visades i Storbritannien 2015–2019. I Sverige var det produktionsbolaget Jarowskij som gjorde den svenska adaptionen. Båda produktionsbolagen ingår i den franskägda multinationella tv-koncernen Banijay.

Programidén bygger på att de medverkande barnen utsätts för olika experiment i konflikthantering där de förväntas reagera känslomässigt på olika utmaningar de ställs inför. Barnens blir i realtid utvärderade av två barnpsykologer, i den svenska versionen Malin Bergström och Lars Klintwall, som betar sig som två sportkommentatorer. Typ: Alla barn får lunch, utom

två. Vad händer nu? Kommentatorerna säger svepande: ”Det är fullt naturligt.” Det rimliga borde vara att säga: ”Det är fullt förståeligt att barn gör så i en sådan situation iscensatt av vuxna.” Hur oanständig och omoralisk var inte denna reality-serien? Och hur mycket verklighet fick vi egentligen ta del av – när allt var riggat, stagat, iscensatt? (Serien har efter ett stort antal kritiska inlägg tagits bort från SVT Play. Den brittiska förlagan går dock att se på YouTube, där den stolt publicerats av Banijay Documentaries.)

Och inte gav serien *Våra barns hemliga liv* någon verklig inblick i hur barn ser på världen och vad barn tycker är viktigt. Det var istället de vuxnas klåfingriga experimenterande och de vuxnas förtryckande och nedsättande blick på barnet som tv-tittarna fick ta del av. Vi kan bättre! ¶

Klas Viklund är frilansjournalist med inriktning på skola och medier och har sedan 2019 varit konsult för det projekt med film i förskolan, kallat ”Barn filmar Malmö”, som drivs av Förskoleförvaltningen i Malmö stad.

Länkar till omnämnda filmer och tv-program

BARNENS TRAFIKFILM (9 minuter)

<https://youtu.be/6QZfakofYcM>

SÖDRA FÖRSTADSGATAN FRÅN TVÅ HÅLL (8 minuter)

https://www.youtube.com/watch?v=fuZRBouWo2g&list=PLPXwwhqFFBNkJyTs23Md_9bcQMGOFRcl3&index=2

LEKATTENS FÖRSKOLA BESÖKER SANKT JOHANNES KYRKA I MALMÖ (9 minuter)

<https://www.youtube.com/watch?v=wzCcJGxO4hI>

* * *

VÅRA BARNES HEMLIGA LIV – TRAILER FÖR SOCIALA MEDIER (32 sekunder)

<https://www.youtube.com/watch?v=-QRgS46DxHY>

THE SECRET LIFE OF 4, 5 AND 6 YEAR OLDS (21 avsnitt)

https://www.youtube.com/playlist?list=PLyRqK5BQ11x2ZXApV33Sn7ZeVRa_qqopI

* * *

Denna essä publicerades ursprungligen i två delar på Malmö stads pedagogiska webb, den 19 september 2023, <https://pedagog.malmo.se/bloggposter/lekattens-forskola-besoker-sankt-johannes-kyrka/> samt den 25 september 2023, <https://pedagog.malmo.se/bloggposter/staden-med-barnets-blick/>

En otrolig kraft i barnens eget filmande

KATARINA GRÅHAMN

Vad händer när barn i förskolan aktivt producerar filmat material med kameror och digitala skärmar? Katarina Gråhamn delar med sig av sina reflektioner kring förskolebarns filmarbete.

De senaste åren har vi gjort några olika tankevändor kring barns filmskapande på våra förskolor i Malmö. Filmande i sig är inget nytt i förskolans praktik. Det brukar traditionellt vara vi vuxna som håller i kamerorna (det vill säga skärmarna) och filmar för att få syn på skeenden bland barnen. Filmerna tittar vi sedan gemensamt på i arbetslagen och försöker få fatt i vad som engagerar barnen och hur vi kan fortsätta bygga vår undervisning utifrån det. Vi försöker se var det bränner till lite extra och hur vi kan möta barnen i detta, bekräfta och utmana. Men det är när kamerorna istället hamnar i händerna på barnen som det verkligt intressanta sker.

I kamerans lins fångar barnen stunder och ögonblick som vi vuxna aldrig hade kommit på tanken att filma. Stunder vi inte ens visste fanns. Uthälld färg som virvlar i vattenpölar, virvlande mönster som bildas när vattnet och färgen möts. En blå himmel med en lysande sol som zoomas in tills hela bilden blir vit. Närbild på en kompis öga. Vackert och poetiskt, men ibland också med en fart där vi vuxna knappt hinner se vad som filmas. Barnen jagar sina kompisar med kameran, gör tokiga danser och miner. Overallernas prassel och ”spring-skornas” snabba fart över asfalten. Mycket olikt de dokumentationer vi vuxna tidigare gjort och som fångar mer stillsamma stunder, ofta stunder som föregåtts av noggrann didaktisk planering.

Tidigare, när vi presenterat det av oss vuxna filmade materialet för barnen, har vi haft förhoppningar om att när vi tittar tillsammans ska vi också reflektera kring det barnen gör och upplever. Ofta har reaktionen från barnen istället blivit ett förvånat utrop: ”Där är ju jag!”

När vi nu tillsammans tittar på filmerna som barnen gjort berättar barnen för oss vuxna om vad de faktiskt *gör*. De vet ju redan att de är med i filmen. De suddiga skeenden som far förbi är svåra för oss vuxna att tolka, men barnen minns precis leken, hur den var och vad de gjorde. Det är nu vi vuxna som generat utbrister ”Hoppsan, där är ju jag!” när våra ansikten svischar förbi framför linsen.

Vi märker att det finns en otrolig kraft i barnens eget filmande. Vi bjuds in till projekt där vi genom barns filmer får möjlighet att se hur de upplever sin närmiljö. Finns här skrämmande platser, lustfyllda platser? Hur upplever barnen sin omvärld?

Med kamerorna i händerna på barnen ger vi oss ut på en promenad runt förskolan. Första stoppet blir på lekplatsen i närheten. Den måste vara lustfylld, tänker vi – men vi säger inget. Ett barn förklarar att han har något viktigt att berätta. ”Filma mig”, säger han till sin kompis. Med säker stämma berättar barnet att här behövs det staket, både till rutschkanan och uppför kullarna. Förresten behövs det staket runt hela lekplatsen, för att skydda de mindre barnen från att springa ut i trafiken.

Ett annat barn filmar rutschkanan och berättar om ett tillfälle när hennes kompis ramlade ner från rutschkanan och slog sig. Ytterligare ett barn berättar att det hade det behövts ett tak ovanför rutschkanan, så att den inte blev så hal när det regnar. Vi vuxna hade ingen aning. Det blir tydligt att barns perspektiv och barnperspektiv inte nödvändigtvis är samma sak. En lekplats, som är byggd med en intention att vara fylld av uppmuntran till lek och rörelse, kan istället vara en rätt så skrämmande plats när rutschkanan är hal och när bilarna som passerar lekplatsen är alldeles för stora och snabba och alldeles för nära för den som just har lärt sig att gå.

Vår filmpromenad fortsätter och vi lämnar lekplatsen. Rätt var det är slänger sig ett barn mot marken invid ett träd. Här har det lagts ett tjockt lager träflis för att skydda jorden runt trädet. Ett material som det visar sig vara alldeles underbart att rulla runt i. Fler av barnen hänger på. Wow! Vilken sensation. Inget av barnen säger att det *här* är en lustfylld plats. Men det ser vi vuxna. Alla barn rullar runt i träflis. Inget av barnen filmar.

Femtio meter från lekplatsen fanns platsen med träd och träflis och nu vill barnen aldrig lämna den. ¶

Katarina Gråhamn är förste förskollärare i Malmö stad.

Barnens filmer låter oss vuxna se trafiken med barnens blick

A M A N D A N E L E R Y D

Under våren 2020 började Fastighets- och gatukontoret i Malmö stad samarbeta med barn på sju förskolor som gavs i uppdrag att med filmkameror dokumentera några olika trafikmiljöer. Syftet var att en vuxen publik skulle ges möjlighet att se och lära om olika gatumiljöer och trafiksituationer ur barnens perspektiv.

Som en del i arbetet med att implementera FN:s barnkonvention i arbetet på Fastighets- och gatukontoret i Malmö stad ville vi samarbeta med barn som går i förskolan i Malmö, i närheten av några av Malmös mest intensiva trafikmiljöer. Vad ser barnen? Och hur beter sig barnen?

Jag och mina kollegor planerar, bygger och förtätar Malmö, men vad vet vi egentligen om Malmös unga befolkning? Känner sig barnen delaktiga i trafikmiljön och har de tillgång till gaturummen som vi rullar ut? Och hur tolkar och uppfattar barnen de här miljöerna? Vi bad förskolebarnen på de sju förskolorna att ta med sig sina filmkameror och ge sig ut i trafiken.

Malmö ska växa och förtätas, fler människor ska dela samma yta. Malmö är den snabbast växande storstaden i Sverige och innan år 2050 beräknas Malmö ha en halv miljon invånare. Då gäller det att vi som idag planerar och bygger staden samarbetar med olika människor, i olika åldrar och med olika förutsättningar och behov.

Filmerna blev barnens verktyg för att visa oss hur de ser på de trafikmiljöer som de vistas i dagligen – vägen till och från förskolan och vid de utflykter som görs under dagen tillsammans med deras pedagoger. Barnens filmer om trafiken lär oss vuxna hur barn tänker och hur de kastar sig från ämne till ämne när de upptäcker någonting nytt.

Många tror att man kan lära barn i förskolan hur man uppför sig i trafiken och ja, det kan man – rent teoretiskt. Barnen vet precis hur de ska göra, men de är impulsiva och leker och glömmer lika fort igen när något nytt och intressant dyker upp. Det kan vi se många exempel på i barnens filmer. De har fått i uppdrag att filma trafiken. De filmar sina fötter, de hittar skräp, de räddar en mask från att drunkna och så ser de en hund i en bil. Det är så barn upplever sin omvärld och det måste vi ta hänsyn till när vi planerar.

Här finns det mycket att lära för oss vuxna. Och det gestaltas på ett jättebra sätt i barnens filmer. Barnen filmar från sin egen höjd. Det gör att vuxna kan uppleva staden ur barnens perspektiv. Hjulen på de stora bussarna är högre än barnen och bilarna upplevs som väldigt stora och väldigt nära. Barnen är intresserade av trafiken, men härleder den främst till gator och bilar, trots att barnen själva är trafikanter – som fotgängare.

Barnens filmer hjälper oss vuxna att fördjupa kunskapen om hur barn beter sig och uppfattar Malmös gatumiljöer. Barnens filmarbete har efterhand blivit en naturlig del av vårt planeringsarbete. Sedan våren 2020 har barn från olika stadsdelar använt film som verktyg för att beskriva sina upplevelser. Deras berättelser hjälper oss vuxna att bättre förstå barnens behov. De hjälper oss att utvecklas och bygga gator bättre lämpade för barn.

Vi har 20 procent av Malmös befolkning som är under 18 år och det ställer krav på oss som planerar och bygger och det ställer även krav på våra beslutsfattare. Vi behöver bygga en stad som fungerar för alla åldrar och för olika behov. En annan effekt som vi hoppas komma åt är att barnen förstår hur viktiga de är för samhället. Genom att vi visar barnen det rättmätiga intresse och den omsorg som de är berättigade till så visar vi också hur en demokrati ska fungera. Alla är viktiga. Alla ska ha en möjlighet att vara med och påverka. Det finns många grupper i samhället som traditionellt inte har så starka röster, men som vi självklart måste tillfråga och lyssna på. ¶

Amanda Neleryd är utvecklingssamordnare på Fastighets- och gatukontoret i Malmö stad och projektleder de samtal som förts med olika barngrupper om utvecklingen och utformningen av stadsmiljöer och trafiksituationer i Malmö.

Det omfattade filmmaterialet om trafiksituationen i Malmö har legat till grund för samtal med barn i ett dialogprojekt som genomförts av Fastighets- och gatukontoret i Malmö. En kort sammanställning av det filmade materialet har presenterats i den nio minuter långa *Barnens trafikfilm* från 2020.

Mycket att lära av barnens filmer om staden

DANIEL MÖLLER

Daniel Möller, som arbetat som utvecklingssamordnare vid Fastighets- och gatukontoret i Malmö stad, riktar ett tack till de barn och pedagoger på Malmö stads förskolor som hans förvaltning samverkat med. Han delar med sig av kärnfulla citat ur de utvärderingar som han haft förmånen att få ta del av.

Som strategiskt stöd på Fastighets- och gatukontoret i Malmö stad har jag och mina arbetskamrater under ett par år haft möjlighet att samarbeta med olika förskolor och grundskolor i Malmö. Utgångspunkten har ofta varit ett uppdrag till pedagogerna att be barnen undersöka, filma och berätta om sin omgivning. Barnens egna filmer har på så sätt öppnat för en dialog kring hur barnen uppfattar sin stad och hur barnen vill utveckla sin närmiljö.

Fastighets- och gatukontorets dialog med förskolorna tog fart efter att FN:s barnkonvention blev svensk lag den 1 januari 2020 och denna samverkan har, vid sidan av filmberättandet, kommit att handla om barnrätt, delaktighet, lärande och stadsutveckling. Det har varit ett sätt att undersöka hur Barnkonventionen påverkar förvaltningens verksamhet.

Denna text ska först och främst läsas som ett varmt tack till alla medarbetare på förskolorna som har engagerat sig i denna samverkan. Tack till alla barn som modigt och nyfiket tagit sig an olika uppdrag och utmaningar som vi vuxna formulerat. Tack för den arbetstid som alla ni pedagoger har lagt ned. Tack för att ni har använt era pedagogiska kunskaper, er yrkesskicklighet och all den tillit som barnen har för er.

Några av de barn som har hjälpt oss på Fastighets- och gatukontoret är två år gamla. De har alldeles nyss börjat skaffa sig ett språk och

kommunicerar på fler sätt än bara med ord. Hur gör vi för att tillgängliggöra deras erfarenheter av stadsmiljöerna?

Film har varit ett centralt sätt att samla in kunskap. Vi på Fastighets- och gatukontoret har haft förmånen att få ta del av barnens filmer av trafiksituationer och olika stadsmiljöer. Vi har organiserat verkstäder med barnen. Vi har därefter försökt översätta våra intryck till förvaltningens verksamhet, med ambitionen att förstå barnens bilder av det som är barnens vardag och verklighet. Under ett par år har vi från Fastighets- och gatukontoret medverkat på Barnfilmfestivalen BUFF i seminarier där vi försökt sammanfatta och begripliggöra vad som händer med oss professionella vuxna och våra uppdrag när vi lyssnar på barnen och försöker beakta deras erfarenheter av stadsrummen – hur barns rörelsefrihet riskerar att begränsas, vad som villkorar deras trygghet och formar deras upplevelser.

Pedagogerna inom förskolan har återkommande sammanfattat sina tankar i rapporter som skickats till mig. När jag läser utvärderingarna som förskolans pedagoger skickat till vår förvaltning häpnar jag över hur avancerade deras pedagogiska processer är. Framförallt inser jag att det mesta och det viktigaste arbetet utförs på förskolorna – helt utan min hjälp eller insyn. Det har förankrats och förädlats i förskolornas egna rum och fortgår långt bortom min kontroll. Det är fantastiskt att tänka på.

Jag saxar ur några av pedagogernas återblickar på samarbeten med oss på Fastighets- och gatukontoret som handlat om barnens arbete kring olika stadsmiljöer. Flera av citaten handlar om hur barn från Lekattens förskola och Triangels förskola hösten 2022 bjöds in för att skildra sin upplevelse av Södra Förstadsgatan i Malmö inför en stor ombyggnad.

Barnen fick bygga med återvinningsmaterial och under tiden de byggde så frågade vi barnen vad alla byggnader stod för. Många av barnen pratade om sina hem men också om förskolan. De pratade om vägen till förskolan och hur barnen tar sig fram till förskolan tillsammans med sina vårdnadshavare. Barnen fick använda sig av massor av olika material för att få fram vad de tycker är viktigt på och runt förskolan.

Eftersom digitalt meningsskapande är ett av våra utvecklingsområden och barnen var intresserade av att bygga staden så kom vi på att barnen skulle filma vägen till förskolan tillsammans med sina föräldrar. Vi uppmanade föräldrarna att låta barnen själva hålla i kameran. Vi

reflekterade kring filmerna med barnen. Vi pedagoger filmade också vår väg till förskolan och kom fram till att det inte bara är barnen som lär sig av oss – utan att vi vuxna faktiskt också lär oss av barnen.

Efter att vi reflekterat med barnen om filmerna som de filmat med sina vårdnadshavare så började vi se hur barnen byggde egna vägar inomhus med olika material; toapapper, böcker med mera.

Fastighets- och gatukontoret tog kontakt med oss efter att de hade sett barnens filmer om trafik. Södra Förstadsgatan, där förskolan ligger, ska byggas om 2024 och gatukontoret ville att våra barn, de allra yngsta, ska vara med och bestämma hur gatan ska se ut. Vi tog då kontakt med Per Dahlbeck på pedagogiska utvecklingsteamet på Pedagogisk Inspiration Malmö för att göra detta på bästa sätt och vi kom fram till att varje barn ska filma sin väg längs gatan så att varje barn verkligen får tycka till och visa vad de ser och vill kring Södra Förstadsgatan.

Idag är det mycket vägar som byggs inne på förskolans olika avdelningar. Barnen bygger vägar på olika sätt, med olika material. Vi fortsätter att visa filmerna som barnen själva har filmat utmed Södra Förstadsgatan och vi reflekterar med barnen kring filmerna. Så fort barnen kommer in på förskolan börjar de bygga vägar och de säger att det en väg mot staden eller till affärer. Vägar kan vara också när barnen bygger på höjden med byggmaterial. De kommer ihåg att de har varit på en viss gata när de varit på väg till förskolan med sina föräldrar. Det verkar som att just gator och vägar blivit viktiga företeelser i barnens tankar och att de därför bygger dessa gator och vägar i sina lekar på förskolan.

Vi har gjort ett projektbord där barnen skapar med olika material. Det finns tillgängligt under hela dagen. Som hjälp till allt detta har vi en dokumentationsvägg på avdelningen där vi samlar alla viktiga saker som barnen har gjort under tre terminer. Den hjälper oss att gå tillbaka till sådant som barnen skapat – men det ger också oss vuxna en möjlighet att sammanfatta våra erfarenheter för att kunna blicka framåt.

Denna text ska kanske ses som en lapp på en liknande dokumentationsvägg som den förskoleavdelningen berättar om i sin reflekterande text. Filmerna

som barnen har gjort om trafik och stadsmiljöer, liksom annat estetiskt arbete på förskolan, utgör en levande dokumentation i en pågående dialog med förskolor och skolor här i Malmö. Detta är inget avslutat projekt, utan en integrerad del av en pågående verksamhet. Ett förhållningssätt. En levande dialog. Ett verkligt möte i det demokratiska samhällets anda.

Vi måste hjälpa varandra, så att utvecklingsarbetet går framåt hos oss på Fastighets- och gatukontoret – och det måste ske i samverkan mellan olika verksamheter i Malmö. Barnkonventionen ställer stora krav på oss vuxna och vi befinner oss mitt i en stor utmaning. Då känns det väldigt tryggt att få bada i allt det spännande material som alla engagerade förskolebarn producerar.

Jag har fått teckningar av femåringar som visar hur stora runda stenar borde läggas mitt i Södra Förstadsgatan, med en förklarande text: ”Jag älskar att klättra. Men det inte går att klättra på gatan. Den är bara platt.”

Jag har fått förslag från pedagoger att Fastighets- och gatukontoret skulle kunna upplåta blomlådor åt förskolorna att sköta om och odla i utmed Södra Förstadsgatan, så att den offentliga miljön blir grönare och tas om hand av många tillsammans.

Jag har sett nyskapande trädformationer (en slags farthinder), i vår modell av Södra Förstadsgatan, som bara släpper igenom cyklister och fotgängare (och bussar ”om du trycker lite hårdare”).

Jag har hört småsysstrar längta tills att de blir så gamla att de får cykla med sin storebror till skolan. Och jag frågar mig vilka stadsmiljöer vi vuxna just nu bygger åt dessa medborgare. ¶

Daniel Möller har arbetat som utvecklingssamordnare vid Fastighets- och gatukontoret i Malmö stad under åren 2021–2023 och bland annat varit ansvarig för att samla in barns egna undersökningar av den offentliga miljön och organisera kunskapsutbyten med barn som medborgare i Malmö. Han har ansvarat för dialogen med Lekattens förskola och Triangelns förskola i arbetet med filmprojektet *Södra Förstadsgatan från två håll*, hösten 2022.

Katarina Klisanin och Eva Svensson ser båda fram emot att låta barnen filma ännu mer på förskolan. Foto: Dahlia Naji

Nya digitala möten banar väg för språket

DAHLIA NAJI

Vildrosens förskola i Malmö och Junibackens förskola i Linköping har läsåret 2022–2023 inlett ett utbyte av filmer som syftar till att utveckla förskolebarnens kommunikativa och språkliga förmågor. På Malmö stads pedagogiska sajt för kollegialt delande, Pedagog Malmö, har Dahlia Naji rapporterat om projektet.

Höghusfönster, skor och skakiga bilder från rutschkanan. Det står i fokus när barnen filmar sin vardag i ett språkutvecklande projekt på Vildrosens förskola i Malmö stad.

Sedan hösten 2022 har Vildrosens förskola etablerat ett språkutvecklande utbyte av barns egna filmer med Junibackens förskola i Linköping. Barnen har tillsammans med personalen på de båda förskolorna

filmad och delat flera filmer med varandra, något som utmynnade i en livesändning mellan förskolorna under våren 2023.

– Det är ett utbyte genom filmningen som också blivit en central del i språkundervisningen, säger barnskötaren Katarina Klisanin.

Men det är inte första gången barnen får dokumentera sin vardag med hjälp av digitala verktyg. Vildrosens förskola har redan använt sig av digitalkameror på avdelningen sedan en tid tillbaka.

– Här kan de titta och se att de har tagit en bild och få det bekräftat direkt. Då övar de sig i att sätta ord på allting, säger Eva Svensson.

Hon är förskollärare på Vildrosens förskola och håller i en digitalkamera som hon tagit fram. Kameran är av äldremodell, men för syftet funkar den hur bra som helst.

– Och ja, sen när det är fullt måste vi radera alla bilderna. Och sen behöver vi ladda den, säger hon och betonar verben.

– Arbetet med att fotografera och filma innebär många nya ord och begrepp för barnen, säger Katarina Klisanin.

Filmväxling med intervjuer

Både Katarina Klisanin och Eva Svensson jobbar på Papegojan som är en språkavdelning. Här går de barn som har behov av mer stöd i sin språkutveckling och några av dem har mer eller mindre grava språkstörningar. Fokus ligger därför alltid på språket och de nya termer som kommit med filmprojektet har varit väldigt välkomna.

Avdelningen har tidigare varit med och tagit det första spadtaget när nya tågstationen skulle byggas i Rosengård, och barnen gjorde sedan en kortfilm när de premiäråkade tåget från den nyinvidda stationen. Det skedde inom ramen för ett samarbete med Fastighets- och gatukontoret med fokus på barns delaktighet. Därefter fick Vildrosens förskola frågan från Pedagogisk Inspiration Malmö om de var intresserade av att delta i ett projekt med syftet att göra barns röster hörda.

Förskolan Junibacken i Linköping inledde filmväxlingen med att skicka en film till Vildrosen i Malmö där barnen i Linköping presenterade sig och ställde frågor som avdelningen på Vildrosens förskola skulle svara på. Barnen i Linköping undrade tre saker: Har ni tappat några tänder? Har ni någon lekplats nära förskolan? Vad tycker ni om att göra?

Barnen på Vildrosens förskola har turats om att hålla i en iPad när de utforskat närområdet eller gått runt på avdelningen. Eva Svensson och Katarina Klisanin kollar igenom några av de första filmerna som barnen gjorde och beskriver dem som väldigt hoppiga och fyllda med energi.

– Det är väldigt springigt, alltså vissa barn... De tog iPaden och sprang liksom. Man blir helt snurrig i huvudet av att titta, säger Katarina Klisanin och skrattar.

Men det är också oväntat pratigt.

– Det är mycket glädje och vissa barn hoppar omkring och är exalterade medan andra barn kan gå ganska sakta och filma innan de börjar berätta vad de ser, säger hon.

Filmandet främjar språket

Det är barnen som filmat allt material med iPads medan de gått runt och begrundat sin närmiljö tillsammans med en pedagog.

– Det blev jättefina små kortfilmer. Vi fortsatte sedan att filma vid utflykter till lekplatser och till biblioteket. Barnen använder jättemycket språk när de filmar. De pratar om vad de filmar, de pratar med varandra och de räknade till exempel fönster i våningarna när de filmade höghusen. De använder sig av språket på ett annat sätt här, säger Eva Svensson.

För barnen är filmarbetet också väldigt kul. Utöver att ha bidragit till språkandet på avdelningen har filmutbytet lett till en naturlig integration av digitala verktyg på förskolan där barnen är både aktiva och drivande.

– Vi är väldigt noga med att det här inte är mediekonsumtion. Det här är ju medieproduktion. Visst får de iPads i händerna, men det är inte så att de får sitta och spela spel eller så, vi jobbar inte så, säger Katarina Klisanin.

– Nej, detta handlar ju ett lärande, instämmer Eva Svensson.

Efter att de mottagit första filmen från Junibackens förskola i Linköping ville barnen gärna svara på frågorna och skickade med tre egna frågor. Inom ramen för projektet fick Eva och Katarina hjälp med att klippa ihop barnens olika filminslag av en extern mediepedagog, Johan Sundell, som jobbar som fotograf och filmproducent. Efter att förskolorna skickat några filmer till varandra blev de sugna på att ha en livesändning ihop.

Vildrosens förskola hade skickat över en film från ett tillfälle då de hade en danspedagog på besök som dansade med barnen. På Junibackens förskola

i Linköping blev de så sugna på att vara med så att de båda förskolorna kopplade upp sig till ett videomöte för att dansa tillsammans.

– Ja, varför inte ha en livesändning tänkte vi. På det här sättet kan barnen vidga sin syn och förstå att det finns platser och människor utanför Rosengård. Vi behöver inte träffa dem, utan kan göra detta digitalt. På samma sätt som vi vuxna har haft digitala möten under pandemin så kan vi ha digitala möten med barnen, säger Katarina Klisanin.

Möjliggjort nya möten

Projektet har tagit med barnen på Vildrosen till andra platser genom att de fått uppleva förskolan i Linköping digitalt. Det har väckt en nyfikenhet hos barnen som ställer fler frågor: Hur bor barnen i Linköping? Hur ser deras förskola ut? Hur är deras lekplatser?

Nu har filmandet blivit en del av vardagen på avdelningen. Eva Svensson och Katarina Klisanin ser filmen som ett sätt att göra barnens röster hörda.

– Men det handlar inte bara om rösten, det handlar om barnens hela varande, säger Eva Svensson.

Förskolan i Linköping intervjuade inlednings sina barn och skickade över bilder på dem. På en vägg på Vildrosens förskola är bilderna uppsatta bredvid små texter med barnens namn och vad de tycker om att göra.

– Barnen här på Vildrosen fick en uppfattning om vilka barnen i Linköping är och vad de har för intressen. Så detta är en vägg som används mycket. Barnen går ofta hit och tittar lite, säger Eva Svensson.

Under våren 2023 har utbytet med Linköping stannat av, men avdelningen på Vildrosen fortsätter att filma på sina utflykter. I mars 2023 hade de nyligen cyklat till Kungsparken och låtit några av barnen filma under cykelturen dit. Tillsammans kollar de igenom filmerna när de är tillbaka på avdelningen och då är det samtalet kring filmerna får fart på språket.

– Vi vill ju få in det som en röd tråd. Att barnen ska kunna få filma när de vill. Och det gör vissa redan. Då säger vi: ”Ja, det är klart att du ska gå runt och filma.” Det ska vara tillgängligt, säger Katarina Klisanin. ¶

Dahlia Naji är redaktör för Malmö stads pedagogiska webbplats, Pedagog Malmö, där artikeln ursprungligen publicerades den 16 maj 2023:

<https://pedagog.malmo.se/artiklar/nya-digitala-moten-banar-vag-for-spraket/>

Film och rörlig bild är självklara verktyg för barn med hörselnedsättning

P E T R A S J Ö B E R G

För barn med dövhet eller hörselnedsättning är film och rörlig bild en viktig resurs för underhållning, information och kommunikation. Men förutsättningarna för att filma och berätta ser helt olika ut mellan barn som är hörande och barn som använder teckenspråk.

Vad är det för skillnad på att arbeta med olika sorters filmprojekt tillsammans med barn med hörselnedsättning jämfört med hörande barn, frågade en nyfiken kollega. Döva personer kan ju inte utnyttja eller dra nytta av det talade ordet. Personer med dövhet och hörselnedsättning var därför länge utestängda från att använda telefonen, från att se filmer och tv-program och från att delta i en stor del av populärkulturen.

Men genombrottet för textmeddelanden i form av sms i mobilen och en större tillgång till textade filmer och program på bio och tv innebar en revolution. Och numera teckenspråkstolkas olika direktsändningar, allt från nyhetsprogram till Melodifestivalen. FaceTime i smarta telefoner – där det går att kommunicera med rörlig bild och tala teckenspråk i realtid – innebar en andra, mer inkluderande revolution.

Men hur ska jag besvara frågan? Innebär film och rörlig bild något särskilt i relation till barn med hörselnedsättning i förskolan?

Jag arbetar som speciallärare på avdelningen Tuppen vid Motettens förskola i Malmö där jag möter barn med dövhet eller hörselnedsättning. Min första spontana reaktion på frågan jag fick är att det *inte* är någon skillnad mellan vår barngrupp och andra barngrupper i förhållande till att arbeta med

kamera och filmberättande i förskolan. Särskilt inte när det gäller vilka fördelar eller upplevelser som filmen och filmberättandet ger. Barnens egna filmer låter oss möta deras perspektiv och det estetiska arbetet med film är ytterligare ett uttryckssätt för dem. Men frågan är värd en reflektion.

Visst finns det skillnader såväl som likheter mellan att arbeta med kamera och filmberättande beroende på om man möter barn som hör och som kommunicerar obehindrat på talspråk mot att arbeta med barn med hörselnedsättning eller dövhet. Den största skillnaden är kanske hur vi kommunicerar med varandra under arbetets gång.

När vi kommunicerar som teckenspråksanvändare behöver vi se varandra. Det innebär, särskilt för yngre barn, att barnen släpper fokus på kameran, de kan inte fullt ut kontrollera vad de filmar och hur de håller i utrustningen. De måste se den som tecknar. Och när barnen behöver röra sina händer för att uttrycka sig, eller kommunicera med andra, kan själva kameran bli ett hinder. Därför undviker vi som pedagoger att tala teckenspråk med våra barn medan de filmar.

Det kan därför vara svårt, kanske helt omöjligt, för teckenspråkstalande barn som filmar att fånga den kommunikation som sker runtomkring. Eller så missar barnet, som fokuserar på kameran, den kommunikation som pågår vid sidan av kameran. Barnets egna tankar och kommentarer kan inte spelas in som talat ljud samtidigt som barnet filmar. Teckenspråkstalande barn har till exempel svårt att både ställa intervjufrågor (genom att teckna med händerna) samtidigt som de håller i kameran och filmar intervjupersonen.

Barnen som kommunicerar på teckenspråk ges visserligen ett nytt uttryckssätt och språk genom filmberättandet, men samtidigt fräntas de sin vanliga röst eftersom de inte kan filma samtidigt som de själva tecknar. Händerna, som är som de döva barnens röst, blir upptagna eller svåra att fånga med filmkameran i händerna.

Samma dilemma möter vi pedagoger när vi filmar i dokumentations-syfte. Hur fångar vi hela sammanhanget? Som vuxen kan jag hantera att hålla kameran med en hand och ställa frågor till barnen som finns framför kameran med min andra hand, men hela samtalet fångas inte på filmen. Kommunikationen blir ofullständig och filmen blir utan sammanhang.

I filmer som hörande barn själva gjort kan vi ofta höra barnen tala i bakgrunden – barnen kommenterar vad de ser, samtidigt som de filmar. Jag såg ett intressant exempel på detta då ett barn filmat en promenad utmed en gata där det fanns många bilar och människor som rör sig. Emellanåt såg

man bara barnets egna fötter, men det går hela tiden att följa barnets kommentarer då barnet filmar olika bilar som står parkerade utmed trottoaren: "Vilken färg? Vit. Vilken färg? Också vit. Vilken färg? Röd. Vilken färg? Grå. Vilken färg? Nej! Black." Barnet filmar sin promenad utmed de parkerade bilarna och sätter ord på det som fångas av filmkameran.

Samma filmsnutt skulle kunna varit filmad av ett av våra döva barn, men då hade vi vid en samling i efterhand fått fråga vad barnet såg och tänkte när barnet gjorde sina val av motiv – och då kanske barnets första tanke är borta och barnet hittar på något annat som för stunden är viktigt. Eller också måste vi vuxna kliva in som hjälpare och berätta vad barnet sa i stunden, vilket gör att barnets berättande inte blir så självständigt som vi önskar.

Uppgiften att bidra till att fånga barnens intresse, tankar och syfte under en filminspelning blir därför en större utmaning för oss som möter teckenspråkstalande barn. Kanske är vår situation mer lik förutsättningarna för dem som arbetar med de allra yngsta barnen, där barnets eget språk ännu inte är så tydligt utvecklat.

Vi har uppmärksammat att våra barn gärna vänder kameran mot sig själva i ett "selfieläge". Precis som många andra barn gillar våra barn att se sig själva. Men vi tror också att de väljer detta sätt att filma för att de då har mer kontroll. De kan berätta, förklara och visa – samtidigt som de talar teckenspråk. Säkert har många av barnen sett hur vuxna i närheten använt telefonen för FaceTime-samtal och förstått att här kan vi både se och kommunicera. Säkert har de också inspirerats av olika klipp på nätet där personer berättar, genom tal eller teckenspråk, samtidigt som de filmar sig själva.

Också våra allra yngsta barn är medvetna om att etablera en fungerande kommunikation när de filmar sig själva – och de inleder ofta sina filmade inlägg genom att med händerna teckna "Är jag bra?" eller "Är det här bra? Då kan jag börja." Det är ett anrop eller en kontrollfråga – till både sig själv och andra – som handlar om att händerna syns bra och att överföringen av information kan börja. Liknande beteendet kan vi ibland ta del av när en hörande kontrollerar att mikrofonen är ordentligt påslagen innan personen börjar tala på en konferens eller liknande.

Förutsättningarna för att filma och berätta ser därför helt enkelt olika ut mellan barn som är hörande och barn som använder teckenspråk. Detta innebär inte att film och rörlig bild skulle vara mindre viktigt eller betydelsefullt för teckenspråksanvändare. Tvärt om! Film och rörlig bild är

ett mycket viktigt medium som passar teckenspråksanvändare mycket bra. De flesta som hör sämre – eller inte alls – utvecklar en stark förmåga och talang vad gäller visuell perception. Visuellt berättande är deras starkaste form för berättande och för många det sätt på vilket de enklast tillägnar sig omvärldskunskap och stimulans.

Många barn som föds med en hörselnedsättning lever i ett samhälle som styrs av en hörande norm. Döva barn har genom historien tvingats anpassa sig genom att träna upp förmågor att läsa på läppar eller att med olika hjälpmedel lyssna och förstå när hörande människor talar. För många kan det fungera, men det är ansträngande och energikrävande. Visuell kommunikation, dit jag bland annat räknar teckenspråk, bilder och film, är mindre ansträngande. Att få arbeta och kommunicera med visuella medier är därför något som många med hörselnedsättning upplever som positivt. Det ger dem ett uttryckssätt och en plattform för kommunikation som bland annat förenklar för tolkanvändare och som stärker möjligheten till delaktighet och inflytande i vardagen, i den nära vänskretsen och i ett längre perspektiv också i samhället och politiken. ¶

Petra Sjöberg är leg. Speciallärare med inriktning dövhet och hörselnedsättning, verksam vid Motettens förskola i Malmö stad.

Se barnens reportage från Motettens förskola (6 minuter):

<https://www.youtube.com/watch?v=sfJGxKLXOvw>

Spännande och skrämmande filmer för och med barn

ELEONORA OLOFSSON

Utifrån Jan Troells kortfilm *Den gamla kvarnen* har barn på S:t Gertruds förskola i Malmö utforskat filmens uttrycksmedel och berättargrepp i ett arbete med att skapa egna skräckfilmer.

Jag har visat Jan Troells kortfilm *Den gamla kvarnen* för mina förskolebarn på S:t Gertruds förskola i Malmö. Det är en svartvit film på tio minuter om en flicka som utforskar en spännande och skrämmande väderkvarn. Filmen spelades in 1961 som en lekfull skräckfilm för barn – men när filmen skulle ha premiär ansågs den så utmanande att den blev barnförbjuden och tillåten endast för publik över 15 år. Premiären dröjde därför fram till 1964.

Filmen väcker tankar och frågor om spännande och skrämmande miljöer och de berättargrepp som används för att skapa spänning och skräck på film. Jag insåg att filmen kan inspirera barn i förskolan att med filmkameran utforska spännande och skrämmande platser i sin egen närmiljö.

Innan jag visade filmen för barnen tittade jag själv på den. Sedan funderade jag på hur jag skulle lägga upp arbetet. Jag anade att vissa barn skulle kunna bli rädda. Jag bestämde mig för att fråga fem barn som är alla fem år om de ville se filmen. Jag skrev upp punkter till barnen som vi skulle prata om innan filmen utifrån en handledning som fanns på webben. Jag var beredd på att vi kanske skulle bli tvungna att pausa filmen och prata om det som hände i filmen samt att vissa barn kanske inte skulle vilja se klart filmen.

Jag berättade för barnen att det var en gammal film vi skulle se. Att den kunde upplevas som läskig eller skrämmande. Jag berättade kortfattat vad filmen handlade om. Vi pratade om vad som kan vara läskigt och skrämmande. Barnen sa, att på tivoli är spökhuset och vissa karuseller läskigt

och skrämmande. Ett barn tyckte att den gula rutschkanan på Hylliebadet i södra Malmö var läskig. Halloween-saker kan vara lite läskiga som spindelnät, skelett och blodiga händer som ett barn sett i en affär. Ett barn sa att hennes farfars saker blir skrämmande på kvällen. Jag frågade hur det känns när något är läskigt. Barnen svarade: "Man blir rädd och vill vara hos sin mamma och pappa." "Hjärtat slår snabbt, man andas snabbt, man kan bli ledsen." "Bra att kunna gå till en vuxen för då går det över". Sedan pratade vi om sådant som är spännande på ett glädjefyllt sätt. Barnen svarade: "Åka karuseller." "Öppna presenter." "När tomten kommer." "När man fyller år."

Jag berättade vad filmen hette och frågade om barnen visste vad en kvarn var. Ett barn hade koll och visste att det var en mölla. De andra barnen visste inte att en kvarn var samma som en mölla, men de visste vad en mölla var och att vi har en i Malmö. Jag sa att vi kunde pausa filmen när de ville och att vi kunde prata om innehållet i filmen och om det barnen undrar över.

I början av filmen skrattar barnen och säger: "Den är inte läskig." Men när flickan i filmen blir arg och stirrar i kameran tycker barnen att hon ser lite läskig ut. Barnen tycker att skuggorna och ljudet i möllan gör det läskigt och spökaktigt. Det läskiga ökar när dörren knarrar och öppnas, sen ramlar ett föremål ner på golvet med en skrämmande smäll – och där tar vi en paus.

Barnen tycker det är spännande och läskigt på samma gång med dörren som knarrar och föremålet som ramlar ner. Ett barn tycker att det är coolt och säger "Det är bara en sten som ramlar ju", medan de andra barnen tycker att det är läskigt med vinden som susar och allt som händer i möllan. Men barnen vill se vidare på filmen. När katten dyker upp så säger alla barnen: "Åh, så söt katt." Sen slutar filmen överraskande med att flickan vaknar på ängen utanför möllan. Då säger barnen: "Allt var ju bara en dröm." Ett barn säger: "Jag har också haft mardrömmar." De andra barnen instämmer.

Jag frågade barnen om de tyckte filmen var läskig – och barnen svarade att det var lite läskigt i möllan, men inte annars. Sen, när barnen förstod att flickan drömde, så tyckte de inte alls att filmen var så läskig. Barnen ville omedelbart se filmen igen, och vid den andra visningen så skrattade de mest och föregrep handlingen i sina kommentarer: "Snart kommer dörren att öppnas och smälla." Barnen upplevde att filmen var roligare och mer spännande att se andra gången – för då visste de vad som skulle hända.

Jag frågade barnen vad som gjorde att händelserna i filmen blev skrämmande. Barnen svarade: "Vinden, knarrandet, stenen som ramlade, flickans arga ögon, dörren som öppnades." Men samtidigt tyckte barnen att

det var spännande. De blev inte rädda utan ville se mer. Barnen tyckte att spökhushuset på tivoli är mer skrämmande. Och barnet som hade åkt rutschkana på Hylliebadet tyckte att rutschkanan var läskigare än filmen.

Jag frågade barnen om det finns platser på förskolan som kan vara läskiga, men ”nä” det tyckte de inte. Jag sa att vi kan släcka ner och föreslog barnen att gå runt med iPaden för att se om det blir läskigt. Ett barn sa: ”Om vi skapar skuggor och gör ljud kan det bli läskigt.” De andra barnen tyckte det var en bra idé. Barnen började hämta leksaksdjur och vi diskuterade vilka ljud de skulle göra samt vem som skulle filma. Det skulle bli en läskig film.

Vi släckte ner på avdelningen och barnen började filma leksaksdjurens skuggor och gjorde skrämmande ljud. Barnen diskuterade vad som skulle hända. Något barn råkade komma med i bild och då sa barnet som filmade: ”Du får akta dig, du är med i filmen.” Barnen höll på ett tag och sedan sa de: ”Nu är vi klara. Kan vi se filmen nu?” Vi tittade på filmen och barnen var inte helt nöjda. De gjorde en ny inspelning, men de tyckte inte att filmen blev tillräckligt läskig. Vi pratade om vad som behövdes för att det skulle bli mer läskigt, men barnen visste inte. De behövde fundera lite.

Någon dag senare, när vi skulle gå ut på eftermiddagen, släckte jag ner på avdelningarna och gav barnen en iPad. Jag frågade barnen om det var något som känns läskigt eller lite skrämmande. Barnen gick runt med iPaden på förskolan och tyckte att det kan bli läskigt överallt om det bara är mörkt. ”Och om något rör sig i mörkret då kan man bli jätterädd”, sa ett barn. De andra höll med. Ett barn sa: ”Vissa skuggor kan se ut som mönster och spöken, då blir jag rädd fast jag vet att det inte finns spöken.” Barnen kom på att det var just detta som sakades i filmen de ville göra. Något som rör sig i mörkret och som man inte ser vad det är och saker som ser ut som monster. ”Då blir det skrämmande”, sa ett barn. Ja, nu måste vi filma det. ¶

Eleonora Olofsson arbetar som förskollärare på S:t Gertruds förskola i Malmö.

En handledning till kortfilmen *Den gamla kvarnen* går att nå på nätet.

I handledningen finns också en länk för att kunna se filmen på YouTube.

<http://filmfatale.com/wp-content/uploads/2022/12/Den-gamla-kvarnen-Handledning-för-lärare.pdf>

Se ett exempel barnens många olika försök att göra en egen skräckfilm (3 minuter):

<https://youtu.be/15wERgZzQpY?feature=shared>

Det är mitt land heter en film gjord av barn på Möllevångens förskola i Malmö tillsammans med animatören Lasse Persson år 2021.

Animerad film på förskolläraryrket

P E R D A H L B E C K

Animatören Lasse Persson har som en del av projektet "Barn filmar Malmö" besökt sju förskolor i Malmö för att samla in teckningar och berättelser som underlag för animerade filmer. Våren 2023 blev Lasse Persson inbjuden till lärarutbildningen vid Malmö universitet för att berätta om sina erfarenheter av sitt arbete och genomföra en workshop för 60 blivande förskollärare.

Animatören Lasse Persson har tidigare arbetat med animering av barns teckningar utifrån barn egna berättelser. Dessa animeringar kallar han "Kylskåpsfilmer" eftersom det ofta är där barnens teckningar hamnar när de tar hem dem från förskolan. Genom animationerna har barnens röster blivit hörda och deras teckningar och berättelser "märkvärdiggjorda". Samtalen som Lasse Persson haft med barnen om deras bilder, medan barnen gör sina teckningar, visar tydligt att arbetet med att teckna och berätta kan ha en språkutvecklande potential.

Animatören Lasse Persson är känd för den stora publiken genom sitt samarbete med Per Åhlin kring filmerna om Lilla Spöket Laban och Lilla Anna och Långa Farbrorn, efter Inger och Lasse Sandbergs bilderböcker.

Som en del av projektet ”Barn filmar Malmö” har Lasse Persson besökt sju förskolor i Malmö för att samla in teckningar och berättelser som underlag för animerade filmer. De teckningar som togs fram på de olika förskolorna har ställts samman i fyra kortfilmer (fem minuter vardera). Avsikten var att barnen skulle teckna och berätta om Malmö och om sina erfarenheter av trafiken, kanske som gångtrafikanter och cyklister. Men barnen kom att teckna och berätta om det som för stunden intresserade dem. Förslaget om att teckna hur man lär sig cykla ledde till en uppsjö av teckningar med cykelolyckor, blodsutgjutelse och sjukhusbesök.

De tre första filmerna gjordes våren 2020. Filmerna heter *Blod på kylskåpet* (med Mark Levengood som speaker), *Corona på kylskåpet* (med Rolf Skoglund som speaker) och *Konst på kylskåpet* (med Maria Lundqvist som speaker). Den senaste filmen, från våren 2021, heter *Det är mitt land*, även kallad *Regnbågen på kylskåpet*, (med Isabella Soroori som speaker). Filmen har tillkommit i samverkan med barn på Möllevångens förskola, avdelningen Regnbågen, vilket förklarar filmens arbetstitel.

Lasse Perssons samarbete med de olika förskolorna ansågs så intressant att Region Skåne valde att stödja ett pilotprojekt i form av en föreläsningsserie och en workshop där Lasse Persson samarbetar med förskollärarytbildningen vid Malmö universitet. Pilotprojektet genomfördes vårterminen 2023 och involverade 60 blivande förskollärare som deltog i kursen ”Barndom och lärande: Literacy och didaktik i förskola”. Barngrupper på två olika förskolor i Malmö har också deltagit i projektet: Visans förskola i Lindängen, och Bladbaggens förskola i Bunkeflostrand.

Den aktuella kursen handlar om ”Literacy”, där språkutveckling är ett viktigt innehåll. Att utveckla digital kompetens ingår i förskollärarytbildningen och digital kompetens är också inskriven i läroplanen för förskolan. Inom ramen för pilotprojektet gavs möjlighet att kombinera både språkutveckling och digital kompetens.

De studenter som involverades i projektet går en utbildning där de arbetar i på olika förskolor samtidigt som de studerar. Ett mål med projektet var att inspirera de blivande förskollärarna att använda animering som ett språkutvecklande verktyg i arbetet med barn i förskolan. Bland annat genom att synliggöra Lasse Perssons sätt att ta barns teckningar på allvar genom att

samtala med barnen när de tecknar och genom att animera barnens bilder. Detta har skett på två sätt, dels i möten mellan Lasse Persson och barngrupper på två av de förskolor där två av kursens studenter arbetade, dels genom att studenterna fick ta del av en videoinspelad dokumentation från tidigare ett arbete där Lasse Persson samverkat med en barngrupp på en förskola. I båda fallen handlar det om en process där förskolebarnens teckningar och berättelser får ligga till grund för animerade filmer.

Ett annat mål var att visa på ett arbetssätt där barns röster blir lyssnade på, får sätta spår och göra skillnad. Det vill säga ett arbetssätt där förskolans kunskaps- och demokratiuppdrag får gå hand i hand – och förhoppningsvis stärka varandra.

Pilotprojektet inleddes med en föreläsning av Lasse Persson där han visade exempel på animerade filmer och berättade om sina tidigare erfarenheter av samtal med barn om deras teckningar och om hur animerade filmer blir till. Föreläsningen genomfördes på zoom i två omgångar för halva studentgruppen åt gången.

Därefter träffade studenterna Lasse Persson och en lärarutbildare för en workshop kring animerad film i en ateljé på lärarutbildningen i Malmö. Lasse Persson gjorde en kort introduktion om animering och studenterna fick handledning under arbetet. Delar av workshopen dokumenteras av en utvecklingspedagog, Ida Nordborg. Studenterna arbetade i par eller trios och gjorde utifrån sina teckningar korta animerade filmer i programmet iMovie. Studenterna spelade också in röster och ljud till filmerna. Animeringarna publicerades i Mediagallery på Literacy-kursens hemsida. I kursen ingår även högläsning. Några studenter jämförde arbetet med att spela in sina röster med just högläsning.

I pilotprojektet ingick också besök på två förskolor. På förskolorna arbetade två av studenterna som gick utbildningen. Under besöket på de båda förskolorna visade Lasse Persson sin animerade film *Giraffens cykel*. Filmen handlar om när en giraff lär sig cykla och hur giraffen hanterar det orättvisa i att en apflicka, som är mindre, ändå kan cykla mycket bättre.

I de grupperna på de båda förskolorna ingick fem respektive sex barn. Efter filmvisningen frågar Lasse Persson barnen om de lärt sig cykla och om de kanske trillat och slagit sig i samband med det. Han har med sig papper och pennor och han uppmanar och uppmuntrar barnen att teckna och berätta om sina erfarenheter. Hela tiden ställer Lasse Persson öppna och nyfikna frågor som leder till många och olika samtal med barnen. Därefter

förhandlar Lasse med varje barn om vad som ska stå i anslutning till deras teckningar. Barnens ord förtydligar handlingen som skildras i barnens bilder och Lasse Persson skriver ned orden på baksidan av teckningarna.

Lärarstudenterna var med vid besöken på de två förskolorna. En av studenterna upplevde vid det ena besöket hur språkutvecklande det är med Lasse Perssons öppna och nyfikna frågor och det samtal som uppstår. Studenten var förvånad över hur mycket barnen pratar och berättar. Studenten menade att det inspirerar till att själv sitta ned mer med barnen och samtala med dem medan de tecknar eller pysslar med annat.

På en förskola möter Lasse Persson och studenterna fem barn mellan två och fem år där alla barn var fokuserade på att berätta med både teckningar och ord i över en timme. Den tecknande och pratsamma tvååringen berättade till exempel om sin farfar Olles bil. En mängd små streck finns runt bilen. Barnet förklarade att detta är "massor av brum". En treåring ritar "slalom" genom att cirkla och kurva runt på pappret med en krita. Besöken dokumenterades med filmkamera i den ena förskolan och med arbetsanteckningar i den andra.

Barnteckningarna från de båda förskolorna, Visan och Bladbaggen, har bearbetats av Lasse Persson och resulterat i två animerade filmer. När Lasse Persson redigerat och animerat teckningarna besökte två av studenterna Lasse Perssons studio för att läsa in berättarröster till animationerna. Ett av dessa tillfällen i studion har också dokumenterats. En av studenterna säger vid detta tillfälle: "Det är ju precis som att läsa för barnen." De båda animerade filmerna och den filmade dokumentationen från workshopen har sedan visats för olika barngrupper på respektive förskola.

Så här skriver en student om besöket på Visans förskola:

Barnen på Visan har sett de två filmerna. Både filmen från processen men även den färdiga animerade filmen. Barnen tyckte bilderna blev levande och att det var häftigt att de fått skapa en film. De kom även ihåg mycket från när ni var på besök. Barnen återberättade för sina kompisar vad de gjorde när ni var här och samtalade om sina enskilda teckningar. De frågade även om er. Både föräldrar och barnen har kunnat ta del av teckningarna och filmen i vår korridor. Detta har bidragit till att barnen har kunnat reflektera och samtala både med pedagoger, barn och vårdnadshavare. Barnen visar stolthet och glädje över att ha deltagit i detta. Ett stort tack för att vi fick möjligheten att delta i detta projekt.

Vid det tredje lektionstillfället följde vi upp och utvärderade projektet med studenterna. Vi tittade på studenternas animeringar från Lasse Perssons workshop och reflekterade över arbetet. Vi visade dokumentationsfilmen från Visans förskola, där det ingår en kort sekvens från när berättarrösten spelas in till teckningarna från Bladbaggens förskola. Vi pratar om alla moment i kursen som har handlat om animering. Många studenter menar att de önskat sig fler tillfällen att själv lära sig animering.

Studenten som är med på besöket på Bladbaggens förskola lyfter fram visningen av Lasse Perssons film *Giraffens cykel*, där barnen ser filmen och där Lasse Perssons efteråt samtalar med barnen. Också Lasse Perssons frågor till barnen, under tiden som barnen tecknar, lyfts fram. Studenten, som känner barnen, uttryckte hur imponerad han är. Han tyckte det var väldigt spännande att se hur Lasse Persson samtalade med barnen på Bladbaggen och hur han fångade deras intresse. Han menade att alla momenten i samband med animeringen verkligen har fokus på språkutveckling.

Under utvärderingen samtalade vi om våra erfarenheter av att arbeta med animering i förskolan. Någon som redan arbetade med leranimation och greenscreen säger att det vuxit fram en insikt om att man kan se effekterna av arbetet ut ett språkutvecklande perspektiv. Några uttryckte att de säkert kommer att arbeta med animering framöver. Andra menade att de behöver mer kunskap innan de på allvar ska våga arbeta med animering i barngrupp.

Alla som yttrar sig var positiva till innehållet kring animation i kursen men flera säger att de velat få ta del av mer av Lasse Perssons kunskap och erfarenhet om animering – alltså mer undervisning.

En preliminär analys av pilotprojektet

Vår pilotstudie handlar om ett pedagogiskt utvecklingsarbete om rörlig bild i förskolan och på förskollärarytbildningen. Studien initierades av Pedagogisk Inspiration Malmö tillsammans med lärarutbildare på förskollärarytbildningen vid Malmö universitet. Samarbetet iscensattes på de båda förskolorna Visan och Bladbaggen av en professionell animatör tillsammans med lärare och studenter och pedagoger från förskollärarytbildningen. Projektet möjliggjordes genom ett ekonomiskt stöd från Region Skåne.

Vår preliminära analys utgår från en övergripande fråga om vad som händer när en pedagogisk verksamhet låter barns röster komma till tals, i det här fallet genom deras teckningar och ord i samarbete med en animatör.

Att barn får berätta om viktiga frågor med sina teckningar och sina ord, och att dessa teckningar sedan får "liv" genom att en animatör bearbetar dem, kan fylla två syften: Dels höjs statusen för tecknandet, bildskapandet och bildspråket och dels utgör barns deltagande i hela processen för dem ett språkutvecklande arbete. Barnen är uttryckande subjekt som får vara med om att deras röster tas tillvara och förmeras av en animatör.

Genom detta utvecklingsarbete har vi skapat en djupare förståelse för vilken betydelse det estetiska arbetet har och hur vi närmar oss barnen. Det tycks avgöra hur barnen tar sig an uppgiften. Vidare har utvecklingsarbetet medfört en ökad medvetenhet om betydelsen och effekten av att en professionell animatör har medverkat. Våra frågor kan sammanfattas så här:

- Vad händer när en professionell animatör engageras i de pedagogiska verksamheterna i förskolan?
- Hur tar sig barnen an de uppgifter som vi ger dem?
- Vad händer när barn får möjlighet att teckna och vad är det för aktiviteter som blir effekten av att teckna och att samtala om sina teckningar med varandra och med animatören (en vuxen)?
- Hur kan vi förstå dessa aktiviteter och handlingar ur ett undervisnings- och lärandeperspektiv med fokus på barnen?

I de filmade dokumentationerna från utvecklingsarbetet identifierar vi två sätt att beskriva undervisningen ur ett språkutvecklingsperspektiv, både ur barnens och pedagogernas perspektiv.

Det första betecknar vi som ett formaliserat mönster för undervisning och lärande. Det innebär att det primära målet för undervisningen är att de lärande ska utveckla sin språkliga kompetens genom att de tränar formerna och grammatiken för språket. Begreppet myntades i första hand för att beskriva språkundervisning riktat mot det verbala språket.

Det andra betecknar vi som ett funktionaliserat mönster för undervisning och lärande. Det innebär att undervisningen möjliggör för de lärande att språka om ett väsentligt innehåll och där innehållet som språkandet beskriver är det väsentliga. En bakomliggande tanke är att barnen utvecklar sin språkliga kompetens samtidigt som de språkar om något viktigt.

Dessa två inriktningar av undervisningen behöver inte ses som exklusiva eller värderande, utan kan mycket väl ses som kompletterande. De kan snarare förstås som olika förhållningssätt till hur deltagare förstår och tar sig

an en uppgift och därmed hanterar situationen, handlingar, uppgifter och aktiviteter i det aktuella utvecklingsprojektet. I filmdokumentationerna rör sig således pedagoger, animatör och barn mellan dessa två sätt att handla, tänka och prata om tecknandet. Men det är enligt vår mening tydligt att dessa två olika synsätt på språkundervisning dominerar i de två exemplen.

Vi finner det också är intressant att konstatera att studenterna själva uttrycker önskemål om mer undervisning för att behärska formerna för animering, det vill säga enligt ett formaliserat mönster. Å andra sidan anser samma studentgrupp att Lasse Persson är för kritisk när han betraktar deras animationer. Vi tänker att Lasse Persson gör så för att studenterna ska utveckla sin kunnighet i att animera, men att studenterna upplever att kritiken riktad mot vad de vill förmedla och uttrycka med sina filmer, enligt ett funktionaliserat mönster. Det tyder på att arbetet hade kunnat bli tydligare, mer utvecklande och begripligt om dessa två mönster hade uppmärksamats och benämnts under kursens gång. Ibland kan ju faktiskt en teoretisk modell underlätta för kommunikation och ömsesidig förståelse.

Vi uppfattar trots det – i förskolornas, studenternas och pedagogernas tillika animatörens pedagogiska arbete – ett intressant samspel och en närmast våglik rörelse mellan de två mönstren som syns i hur de förstår, tar sig an och handlar inom ramen för aktiviteterna. I den meningen tycks begreppen formaliserad och funktionaliserad vara att betrakta som något av noder eller kraftpoler som tillsammans skapar ett kraftfält mellan sig och som anger vissa förutsättningar för de pedagogiska aktiviteterna.

Bägge barngrupperna har sett en animerad film av Lasse Persson som handlar om en giraff som lär sig cykla. I den ena gruppen tycks barnen ha uppfattat uppgiften för deras tecknande som att de ska teckna giraffer som lär sig cykla. Här visar det sig att barnen dels tycker det är svårt och dels att de är färdiga ganska snabbt. Det finns då annat som lockar i rummet, bland annat ribbstolar och en studsatta, som några av barnen vill prova efter en kort stunds tecknande. När de sedan återvänder till bordet där Lasse Persson, pedagogen och barnen är blir de efter ett kort samtal intresserade av att rita det som de nyligen upplevt; klättrandet och hoppandet. Nu tycks deras intresse för att teckna drivas av en annan glöd och en större motivation. Det är lätt att tolka det som att de nu, enligt egen mening, får teckna om något viktigt och inte om något, som någon annan på förhand bestämt. Vi kan beskriva det som att tecknandet i detta fall går från att uppfattas som en formaliserad uppgift till en funktionaliserad uppgift.

I den andra barngruppen samtalar barnen och animatören en längre stund om att cykla och att lära sig cykla. Animatören frågar barnen om de kan cykla och om de minns något ifrån när de lärde sig att cykla för första gången. Då uppstår ett samtal som leder fram till att animatören frågar barnen om de vill teckna något om just detta. Barnen tycks nappa på uppgiften med en viss entusiasm. Och tecknandet sätter fart och varar relativt länge. Barnen tycks i det senare fallet uppfatta uppdraget som en funktionaliserad uppgift. De vill berätta om något viktigt i deras liv med hjälp av teckningar. Innehållet i uppgiften verkar beröra och engagera barnen.

Det är svårt att veta hur barnen kommer att reagera när deras teckningar vänder åter till dem, men i animerad form. Kommer de att vilja teckna bättre och skickligare i första hand eller kommer de att vilja teckna om fler viktiga händelser i deras liv? Eller kanske blir det en kombination av reaktioner mellan dessa två ytterligheter.

Det är tydligt att de deltagande studenterna upplevt att hela projektet lett till en ökad medvetenhet och kunskap om ett språkutvecklande arbete. Pilotprojektet har varit språkutvecklande både verbalt och visuellt genom samtal, tecknande och animation för både för barnen och för studenterna. Följande forskningsfrågor skulle vara intressanta att undersöka lite närmare:

- Hur definierar vi begreppet språkutvecklande?
- På vilket sätt är detta arbete språkutvecklande för studenterna? På vilket sätt är arbetet språkutvecklande för barnen? Hur kan vi se att det sker en språkutveckling, hos studenterna, hos barnen? Går det att påvisa och mäta denna språkutveckling eller är det ”bara” ett intryck?
- Vilka delar av arbetet; tecknandet, samtalandet om bilderna, animerandet, samtalet och tittandet på de animerade filmerna är det som uppfattas som språkutvecklande och på vilket sätt går det att utveckla de språkutvecklande dimensionerna i detta arbete?

Även om detta enskilda projekt med animation på förskolläraryrket kan betraktas som slutredovisat så fortsätter utvecklingsarbetet med animation och filmskapande i Malmö. Det handlar om lärande och kunskapsutveckling – för både blivande förskollärare och barnen de möter. ¶

Per Dahlbeck är utvecklingspedagog, knuten till Pedagogisk Inspiration Malmö.

Lasse Perssons filmer på Vimeo

Lasse Perssons tre så kallade *Kylskåpsfilmer*, gjorda tillsammans med förskolor i Malmö våren 2020, går att se på Vimeo. Där finns också den animerade filmen *Det är mitt land*, från våren 2021.

Blod på kylskåpet. Berättare: Mark Levengood. (5 min):

<https://vimeo.com/445516604>

Corona på kylskåpet. Berättare: Rolf Skoglund. (4 min):

<https://vimeo.com/445516604>

Konst på kylskåpet. Berättare: Maria Lundqvist. (5 min):

<https://vimeo.com/445518961>

Det är mitt land. Berättare: Isabella Soroori. (5 min):

<https://vimeo.com/524855277?share=copy>

Lasse Perssons kortfilm *Giraffens cykel*, från 2019, har använts av många förskolor i Malmö för att inleda samtal med förskolebarn om cyklar, cykelolyckor och trafik.

Giraffens cykel. Röster: Pytte Ravn & Hans Hägerström. (7 min):

<https://vimeo.com/294586694>

På Vimeo finns också de övningsproduktioner som Lasse Persson gjorde våren 2023 med två förskolor i Malmö och ihop med studenter på förskolläraryrket.

Barn på Visans förskola berättar om regnbågar, Giraffen, om hopp på en röd matta och annat. Med teckningar. Berättare: Selma Pondro & Johanna Alemo. Regi och rörelser: Lasse Persson. Musik: Magnus Hjerpe. (2 min och 25 sek)

<https://vimeo.com/825054932>

Barn på Bladbaggens förskola berättar om eldlusen, sniglar, bilar och annat. Med teckningar. Berättare: Martin Olsson. Regi och rörelser: Lasse Persson. Musik: Magnus Hjerpe. (2 min och 29 sek)

<https://vimeo.com/825048758>

En scen från inspelningen av *Barnens trafikfilm*, våren 2020.

Skärmfri förskola – en allvarlig invändning

KLAS VIKLUND

De politiska idéerna kring en skärmfri förskola måste kunna diskuteras ur flera olika perspektiv, där också barns medie- och informationskunnighet får stå i fokus och där barns rätt att välja olika verktyg för sitt berättande är en viktig demokratifråga.

Jag läser med häpnad om regeringens förslag att rensa ut digitala skärmar i förskolan. Förslaget, som kallas "Skärmfri förskola", presenterades av de båda liberalerna Johan Persson och Lotta Edholm den 2 oktober 2023. Deras utspel handlar på ett ensidigt sätt om att "skärmar" i förskolan passiviserar barn, orsakar koncentrationssvårigheter, försenar barns språkutveckling och försämrar för barn att skapa relationer. Och så kan det givetvis vara om skärmarna används på ett slentrianmässigt och ogenomtänkt sätt.

Kanske har liberalernas förslag växt fram utifrån en pågående diskussion om att små barn i allmänhet har för mycket skärmtid, även i hemmet, och en

föreställning om att förskolan därför borde vara en skärmfri zon. Men digitala verktyg i förskolan är inget tidsfördriv. Och om skärmarna idag spelar en stor roll, även i små barns liv, så borde förskolan göra extra ansträngningar för att också ge de yngsta barnen möjlighet att utveckla ett mediekritiskt tänkande och en adekvat digital kompetens.

Förslaget ”Skärmfri förskola” tycks motsägelsefullt och oklart. Kanske är detta ett utslag av moralpanik kring en aktuell men svårfångad samhällsfråga, som tidigare utspel kring dansbanor, videofilmer och dataspel?

Det är självklart att barns användning av digitala skärmar inte enbart är förskolans ansvar. Det är därför viktigt att också påtala det ansvar som vilar på varje enskild förälder. Det är nämligen inte bara barnens egen skärmtid som påverkar – även föräldrarnas användning av digitala medier har betydelse för barns språkutveckling och sociala förmågor.

I en artikel med rubriken ”Föräldrars skärmtid kan sinka barns språkutveckling” rapporterade Dagens Nyheter i juni 2024 om en studie, publicerad i den vetenskapliga tidskriften *Child Development*, som visar att ju mer föräldrarna håller på med sina egna mobiler desto mindre förefaller de att prata med sina barn – och att det just är i samband med mobilanvändningen som interaktionen med föräldrar och barn går ner. Studien visar en intressant tendens, nämligen att det inte nödvändigtvis är hur länge vuxna sitter vid skärmarna som är det största problemet. Det är istället ögonblicken då de vuxna tänker ”jag ska bara”. Som då en förälder bara ska bara kolla sin e-post och just då är väldigt fokuserad på ”ska bara” och i den stunden därför har ännu svårare att se och interagera med sina barn.

Om föräldrarna är upptagna med mobilen kan de inte uppmärksamma barnet på vad de gemensamt ser och upplever. Det kan bidra till att barnet inte får lära sig ord i sitt sammanhang och det kan störa anknytningen mellan barn och föräldrar när de inte upplever världen tillsammans.

Visst kan digitala skärmar sättas i händerna på barn på ett tanklöst sätt. Men hur vanligt är detta inom förskola och skola, verksamheter som styrs av läroplaner och daglig planering och som leds av pedagoger och personal som har samråd och utvärderingar kring närmast varje aktivitet?

Förskolan kan använda skärmarna på olika sätt. I många fall kan skärmarna vara nyckeln till att göra barn synliga och delaktiga, där barns filmskapande och filmarbete med digitala skärmar kan bidra till att vi vuxna kan få se världen och verkligheten med barnets blick och ur barnets

perspektiv. Skärmarna i förskolan kan utgöra starka verktyg för barns möjlighet till kommunikation och omvärldskontakter.

Jag vill här nämna det omfattande arbete med barns eget filmskapande i förskolan som pågår i Malmö stad. En av förskolornas samarbetspartners har varit Fastighets- och gatukontoret i Malmö stad som, i sitt arbete med att implementera Barnkonventionen i förvaltningens arbete, fick idén att undersöka olika trafikmiljöer ur förskolebarnens perspektiv. Hur ser staden och trafiken ut för dem som ser staden och trafiken i höjd med hjulen på bussarna? Här var barnens arbete med sina iPads nyckeln för att kunna samla in, ta del av och skapa samtal kring viktiga frågor om barn och trafik.

I Malmö har förskolebarnen använt sina digitala skärmar för att bland annat filma övergångsställen, utforska Södra Förstadsgatan eller rusa runt i Folkets Park. Barnens filmer om staden har använts av beslutsfattare och tjänstemän för att få syn på Malmö med barnens blick. Skärmarna har gjort barnen kreativa. Det estetiska arbetet med iPads har gjort det möjligt för också mycket små barn att komma till tals med kommunens företrädare. Och något stillasittande framför skärmarna har det knappast handlat om.

Det handlar om att skapa en balans mellan olika medieformer och mediala uttryck, både i förskola och skola. Det handlar om att skapa en undervisning som engagerar och utvecklar barnen. Det handlar om att se och förstå helheten med undervisningen – och inse att det krävs ett stort spektrum av medier, estetiska uttryck och pedagogiska angreppssätt för att möta varje barns behov och erbjuda forum för samtal och erfarenhetsutbyte.

Det handlar om att inse och förstå att små barn inte (bara) är passiva konsumenter av YouTube-klipp, utan att de också kan vara aktiva medieproducenter som använder sina iPads för eget skapande. Regeringens snäva perspektiv på digitala skärmar i förskolan tycks förlegat och okunnigt. Höj blicken. Vidga perspektiven. Ta fram skärmarna och uppmuntra barnen i förskolan att filma och berätta om sina liv och om sin vardag. Detta är fint och tänkvärt uttryckt i den läroplan för förskolan som idag gäller (Lpfö 18):

Barnen ska ges tid, rum och ro till eget skapande. De ska få möjlighet att utforska, reflektera kring och beskriva sin omvärld. Utbildningen ska ge barnen möjlighet att uppleva, gestalta och kommunicera genom olika estetiska uttrycksformer som bild, form, drama, rörelse, sång, musik och dans. Detta inbegriper att barnen ska få möjlighet att konstruera, forma och skapa genom att använda olika material och tekniker, såväl digitala

som andra. På så sätt är skapande både ett innehåll och en metod i förskolan för att främja barnens utveckling och lärande.

Och detta förhållningssätt bör medvetna och kloka pedagoger också fortsättningsvis tillämpa i förskolans arbete. Oavsett vilka nya riktlinjer från Skolverket som kan dyka upp. Medie- och informationskunnighet är och förblir en av vårt samhälles största demokratifrågor.

Men då handlar det också om att skolan och samhället är beredd att ta barnens filmskapande och barnens berättande på allvar. För detta krävs en uppriktig vilja hos oss vuxna att lyssna till barnen och skapa festivaler, forum och mötesplatser där barns estetiska arbete kan möta en publik – där barnens berättande tas på allvar och bemöts med respekt. ¶

Referenser

Förslaget ”Skärmfri förskola”, presenterades av de båda liberalerna Johan Persson och Lotta Edholm den 2 oktober 2023 och går att nå via regeringens webbplats i form av ett gemensamt pressmeddelande från Arbetsmarknadsdepartementet och Utbildningsdepartementet:

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/10/regeringen-vill-ta-bort-kravet-pa-digitala-larverktyg-i-forskolan/>

Förslaget sammanfattas också i en power point presentation i pdf-format:

<https://www.regeringen.se/globalassets/regeringen/dokument/utbildningsdepartementet/presentationbilder-skarmfri-forskola.pdf>

Artikeln ”Föräldrars mobilanvändning kan försena barnens språkutveckling”, av Simon Campanello, publicerades första gången på Dagens Nyheters webbplats den 28 juni 2024 och återpublicerades i papperstidningen den 30 juni 2024 under rubriken ”Föräldrars skärmtid kan sinka barns språkutveckling”.

<https://www.dn.se/sverige/foraldrarnas-mobilanvandning-kan-forsena-barnens-sprakutveckling/>

* * *

Det är vår stad heter världens första långfilmsdokumentär som helt och hållet fotograferats av förskolebarn. Långfilmen sammanfattar 21 förskolors filmarbete i Malmö under åren 2020–2023. Se en trailer till filmen här (2 minuter):

<https://youtu.be/wUzGd9uXbZg>